

**BANKERS UNDERSØKELSES- OG
RAPPORTERINGSPLIKT VED MISTANKE OM
HVITVASKING**

Kandidatnummer: 513
Leveringsfrist: 25.november
Til sammen 15668 ord

23.11.2007

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Oppgavens problemstilling	1
1.2	Begrepet hvitvasking	1
1.3	Rettskilder og metode	4
1.4	Avgrensning	5
1.5	Den videre fremstillingen	5
<u>2</u>	<u>LOVGIVNINGEN</u>	<u>6</u>
2.1	Bakgrunnen for hvitvaskingsloven	6
2.1.1	Historikk	6
2.1.2	Norges internasjonale forpliktelser	6
2.2	Lovens formål	10
<u>3</u>	<u>LOVENS VIRKEOMRÅDE</u>	<u>11</u>
3.1	Geografisk	11
3.2	Hvem er rapporteringspliktige?	12
3.2.1	Generelt	12
3.2.2	Finansinstitusjoner	12
<u>4</u>	<u>UNDERSØKELSES- OG RAPPORTERINGSPLIKTEN</u>	<u>14</u>
4.1	Avveininger ved utforming av regelen	14
4.2	Undersøkelsespliktens innhold	17

4.3	Vilkår for at plikten skal inntre	24
4.3.1	Transaksjon	25
4.3.2	”Mistanke”	26
4.3.3	Tilknytning til utbytte av en straffbar handling	36
4.3.4	Forhold som rammes av straffeloven § 147a og § 147b	40
4.4	Rapporteringspliktens innhold	41
4.4.1	Vilkårene for rapporteringsplikt	41
4.4.2	Hvilke opplysninger skal sendes til ØKOKRIM	44
4.4.3	Elektroniske overvåkningssystemer	46
4.5	Brudd på rapporteringsplikten	47
4.5.1	Straff	47
4.5.2	Straffelovens § 317	51
4.5.3	Tilsynsorgan	52
5	<u>AVSLUTNING</u>	53
6	<u>LITTERATURLISTE</u>	55

1 Innledning

1.1 Oppgavens problemstilling

Lov av 20.juni 2003 om tiltak mot hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger mv., heretter hvitvaskingsloven, trådte i kraft 1.januar 2004. Loven er en videreføring av finansieringsvirksomhetsloven § 2-17, der finansinstitusjoner ble pålagt å rapportere mistenkelige transaksjoner til ØKOKRIM. Loven gjennomfører EUs annet hvitvaskingsdirektiv¹ og enkelte av Financial Action Task Force's (FATF)² anbefalinger mot finansiering av terrorisme.

Denne avhandlingen vil omhandle bankers undersøkelses- og rapporteringsplikt ved mistanke om hvitvasking etter hvitvaskingsloven § 7. Av denne bestemmelsen følger det at rapporteringspliktige ved ”mistanke om at en transaksjon har tilknytning til utbytte av en straffbar handling eller til et forhold som rammes av straffeloven § 147 a eller § 147 b”, skal foreta nærmere undersøkelser for å få bekreftet eller avkreftet mistanken. Videre følger det av § 7 annet ledd, at dersom undersøkelsene ikke avkrefter mistanken, skal den rapporteringspliktige oversende opplysninger til ØKOKRIM. Det fremgår av lovens § 4 hvem som er rapporteringspliktige, og det er § 4 første ledd nr.1 jeg vil ta for meg, finansinstitusjoner, herunder banker.

1.2 Begrepet hvitvasking

Uttrykket hvitvasking oppsto i USA på 1930-tallet, og har sitt opphav fra mafiavirksomhet som gikk ut på å investere i myntvaskerier for så å forfalske bokføringen og blåse opp

¹ direktiv 2001/97/EF

² Internasjonal organisasjon som arbeider mot hvitvasking og terrorfinansiering

omsetningen slik at illegale inntekter fremsto som legale, altså ”to launder money”.³ Nøyaktig hvor mye penger som blir hvitvasket hvert år, er vanskelig å anslå. Det er likevel antatt at reduserte inntekter til staten på grunn av denne økonomiske kriminaliteten beløper seg til flere milliarder kroner hvert år.⁴ Det antas at anslagsvis en tredjedel av det økonomiske utbyttet ved profittmotivert kriminalitet blir brukt opp nokså umiddelbart. De resterende to tredjedelene blir hvitvasket.⁵

Hvitvasking er kriminalitet uten klare ofre. Utover det at ofrene knyttes til primærhandlingen, den straffbare handlingen som skaper det ulovlige utbyttet, skapes det i rettslig forstand ikke nye skadelidte ved hvitvaskingen. Det finnes ikke noen juridisk fornærmet som anmelder hvitvasking, og arbeidet med å oppdage og forhindre hvitvasking er overlatt til de rapporteringspliktige.⁶ Av dette følger det at oppdagelsesrisikoen for hvitvasking generelt er liten. Når ingen anmelder, er det heller ikke naturlig med etterforskning. Det er nettopp på grunn av dette vi har et rapporteringssystem. Et demokratisk land som Norge kan ikke tillate at kriminelle beriker seg på straffbare handlinger.

Hvitvasking er strafferettslig regulert av straffelovens § 317 om heleri og hvitvasking, begrepet hvitvasking blir imidlertid ikke definert i denne paragrafen selv om det ved lovendringen i 2006 ble tatt inn i bestemmelsen. Heller ikke i hvitvaskingsloven er det noen definisjon av begrepet, hvitvasking blir kun nevnt i formålsangivelsen i § 1. Det fremgår av forarbeidene at det ikke ble ansett som hensiktsmessig å lovfeste en definisjon av begrepet. Bestemmelsene i loven benytter isteden uttrykket ”transaksjon som har tilknytning til en straffbar handling”. Transaksjonsbegrepet blir definert i lovens § 2 som ” enhver overføring, formidling, ombytting eller plassering av formuesgoder”.

³ Syrén, Agneta, 2005 s. 15

⁴ Ot.prp.nr. 72(2002-2003) s.15

⁵ Dyrnes(2004)

⁶ Ingvaldsen og Larsson (2007)

En forståelse av hvitvaskingsbegrepets innhold og avgrensning fremkommer imidlertid av forarbeidene til hvitvaskingsloven av 2004 slik:

”Med « hvitvasking av penger » menes vanligvis virksomhet som har til formål å sikre utbyttet fra kriminelle handlinger slik at utbyttet kan tas i bruk av gjerningspersonen eller andre. Slik virksomhet kan bestå i å bruke, konvertere, overdra, tilegne eller besitte formuesgoder eller å skjule eller tilsløre formuesgodenes reelle art, opprinnelse, plassering, råderett, bevegelser, eierforhold, samt forsøk på eller medvirkning hertil, når den som gjør det vet eller burde vite at formuesgodene stammer fra straffbare handlinger eller fra deltakelse i straffbare handlinger. Uttrykket hvitvasking inkluderer både det å skaffe seg selv eller andre del i utbyttet av en straffbar handling (mottaksalternativet), samt bistand for å sikre slikt utbytte for en annen (bistandsalternativet).”⁷

Det er imidlertid mer enn hvitvasking av ”penger” som omfattes av begrepet. Loven retter seg mot alle former for ”utbytte” fra straffbare handlinger. Ved tolkningen av utbyttebegrepet legges det til grunn samme forståelse som etter straffeloven § 317.⁸ Med ”utbytte” i straffeloven menes noe som er fremskaffet ved en forbrytelse eller som på en annen måte står i nær sammenheng med en straffbar handling, eksempelvis penger fra et ran eller inntekter fra narkotikasalg.⁹ Jeg vil komme nærmere inn på utbyttebegrepet senere i avhandlingen. Forarbeidene slutter seg til et innhold av begrepet ”hvitvasking” som bygger på endringsdirektivets art.1 bokstav C¹⁰ som lyder:

”Med hvitvasking av utbytte menes bl.a. å bruke, konvertere, overdra, tilegne eller besitte formuesgoder eller å skjule eller tilsløre formuesgodenes reelle art, opprinnelse, plassering, råderett, bevegelser, eierforhold, samt forsøk på eller medvirkning hertil, når den som gjør det vet eller burde vite at formuesgodene stammer fra straffbare handlinger eller fra deltakelse i straffbare handlinger”.¹¹

⁷ Ot.prp. nr. 72 (2002-2003) s. 17

⁸ L.c.

⁹ L.c

¹⁰ 2001/97/EF

¹¹ Ot.prp.nr.72 (2002-2003) s. 23

Dermed omfattes all bruk av svarte penger av hvitvaskingsbegrepet, også ordinært privat forbruk. Kontantbaserte virksomheter som for eksempel frisørsalonger, videoutleie, bruktbilforhandlere og lignende, er godt egnet som skalkeskjul for hvitvasking av penger. Her kan det ulovlige utbyttet blandes inn i regnskapet sammen med de lovlige inntektene slik at alt fremstår som lovlig. Virksomhetene kan også oppføre fiktive utgifter slik at det blir minimalt med skatt.¹² Dette er nettopp hovedformålet med hvitvaskingen, nemlig at de kriminelle midlene senere kan tas i bruk som legale penger, og at den bakenforliggende kriminaliteten ikke avdekkes.

1.3 Rettskilder og metode

Hvitvaskingsloven trådte i kraft i 2004. Loven er med andre ord relativt ny. Det foreligger foreløpig ingen faglitteratur som omhandler bestemmelsen i § 7. Ved tolkning av regelen vil forarbeider samt ulike skriv gitt ut av de involverte parter, være opplysende. En ny lov vil ofte gjennomgå en utviklingsprosess der de involverte opparbeider seg kunnskap og erfaringer for hvordan loven skal forstås.

Forarbeidene til endringer i straffelovens § 317 kan også bidra til å belyse emner innenfor hvitvasking, endringene trådte i kraft juni 2006 og innebar et nytt ledd om "self laundering".¹³ Videre har det nylig kommet ut en NOU, om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering.¹⁴ Denne inneholder en beskrivelse av gjeldende rett og et nytt lovforslag som kan kaste lys over tolkningsproblemer knyttet til hvitvaskingsloven. Den er også en gjennomføring av EØS-regler tilsvarende EUs tredje hvitvaskingsdirektiv i norsk rett.

Rundskriv utgitt av Kredittilsynet er også interessante. Spesielt to rundskriv belyser tolkninger av hvitvaskingsloven. Rundskriv 9/2004 om "veiledning til ny lov og forskrift med tiltak mot hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger" og rundskriv 13/2006

¹² ØKOKRIMS årsrapport 2006, Enheten for finansiell etterretning(EFE)

¹³ Hvitvasking av utbytte fra straffbar handling man selv har begått.

¹⁴ NOU 2007:10

”Regelverket om tiltak mot hvitvasking av penger m.m. - veiledning til problemstillinger som har særlig betydning for revisorer og regnskapsførere” gir relevante opplysninger.

Det er lite rettspraksis når det gjelder hvitvaskingsloven og rapporteringsplikten etter § 7. Årsaken til dette er at § 7 aldri vil bli behandlet alene i en rettssak, det vil alltid være snakk om brudd på pliktene etter hvitvaskingsloven § 16 eller etter straffeloven § 317. Videre kan det også forklares med at fokuset de første årene i hovedsak har vært å få til et system for hvordan de rapporteringspliktige skal opptre. Høyesterett har foreløpig ikke tatt stilling til noen av hvitvaskingslovens bestemmelser.

1.4 Avgrensning

Min avhandling skal handle om bankers undersøkelses- og rapporteringsplikt til ØKOKRIM ved mistanke om hvitvasking. De øvrige yrkesgruppene etter § 4 vil således falle utenfor. Det samme gjelder identitetskontroll, registrering av opplysninger samt oppbevaring av opplysninger. Disse emnene har liten eller ingen betydning for forståelsen av undersøkelses- og rapporteringsplikten etter § 7, og vil således bli overflødig i forhold til avhandlingens innhold.

1.5 Den videre fremstillingen

I den videre fremstillingen vil jeg i kapittel 2 og 3 ta for meg bakgrunnen for hvitvaskingsloven og lovens virkeområde. Bakgrunnen for hvitvaskingsloven er tatt med for å belyse utviklingen av undersøkelses- og rapporteringsplikten. Dette kan fremme forståelsen av dagens bestemmelse. I kapittel 4 vil jeg ta for meg undersøkelses- og rapporteringspliktens innhold. Dette blir oppgavens hoveddel, og denne delen vil således omfatte punkter som når det skal undersøkes, hvem som skal undersøke, og om det skal rapporteres til ØKOKRIM.

Det knytter seg flest spørsmål til undersøkelsesplikten, behandlingen av denne blir dermed mer omfattende enn behandlingen av rapporteringsplikten. Dernest vil jeg redegjøre for brudd og straff på hvitvaskingsloven jfr. lovens § 16.

2 Lovgivningen

2.1 Bakgrunnen for hvitvaskingsloven

2.1.1 Historikk

Hvitvaskingsloven med tilhørende forskrift trådte i kraft 1.januar 2004. Loven avløste finansieringsvirksomhetsloven § 2-17 om tiltak mot hvitvasking av penger. Den påla finansinstitusjoner rapporteringsplikt. Loven inneholder både videreføringer og nye regler i forhold til finansieringsvirksomhetsloven.

Bakgrunnen for at vi fikk en egen hvitvaskingslov er at det stadig oppstår nye metoder og trender i det globale finansmarkedet. Metodene innebærer å skjule opprinnelsen til økonomisk utbytte av kriminell virksomhet på enklest mulig måte.¹⁵ Det ble av den grunn ansett som nødvendig at også ikke-finansielle virksomheter og personer ble pålagt de samme pliktene som finansinstitusjoner for å bekjempe økonomisk kriminalitet. Det at flere ikke-finansielle virksomheter og personer skulle blitt tatt inn i finansieringsvirksomhetsloven, ville ført til en uheldig utvidelse av lovens virkeområde. Lovtekniske hensyn tilsa dermed at det var hensiktsmessig at reglene ble tatt ut av finansieringsvirksomhetsloven og plassert i en egen lov.

2.1.2 Norges internasjonale forpliktelser

Hvitvaskingsloven kan også sies å være et resultat av internasjonale forpliktelser. Hvitvasking har ingen landegrenser. En stor del av utbyttet fra straffbare handlinger blir overført eller smuglet ut av landet. Ved kontantsmugling blir pengene ofte investert i eiendommer i utlandet, eksempelvis slik det hevdes at Rashool-familien har gjort i Brasil. Nylig er vi også blitt kjent med mange drosjeeieres ulovlige overføringer av penger til Pakistan, der de er blitt investert i eiendom. Internasjonalt samarbeid er således viktig i kampen mot hvitvasking og terrorfinansiering.

¹⁵ Ot.prp. nr 72(2002-2003)s.14

2.1.2.1 Hvitvaskingsdirektivet

Europaparlamentets - og rådets direktiv 91/308/EØF av 10.juni 1991 (heretter hvitvaskingsdirektivet) har hatt stor betydning både for internasjonal og norsk retts utforming av regler om tiltak mot hvitvasking. EU-direktiver binder medlemslandene til målsetningene i direktivet, det blir ikke umiddelbart bindende, men må inkorporeres i nasjonal lovgiving innen en viss frist.¹⁶ Direktivet blir ansett som et av EUs viktigste våpen i kampen mot hvitvasking. Hovedmålsetningen var å hindre at det finansielle systemet ble misbrukt til hvitvasking. Hvitvaskingsdirektivet er inntatt som en del av EØS-avtalen¹⁷, Norge ble dermed bundet av direktivet ved sitt medlemskap i EØS 1.januar 1994. Direktivet ble gjennomført gjennom en ny § 2-17 i finansieringsvirksomhetsloven og trådte i kraft 1.januar 1994, samtidig som EØS-avtalen. Finansieringsvirksomhetsloven § 2-17 påla bankene, andre finansinstitusjoner og deres funksjonærer en undersøkelses- og rapporteringsplikt for å hindre at kundene benyttet det finansielle systemet til å hvitvaske penger knyttet til ulike former for finansiell kriminalitet.¹⁸ . Bestemmelsen går lenger enn det som kreves av direktivet. Det internasjonale samarbeidet var nemlig i begynnelsen særlig rettet mot hvitvasking av penger fra narkotikakriminalitet, og direktivet omfattet av den grunn kun hvitvasking av slikt utbytte. Ettersom direktivet bare er et minimumsdirektiv, er det imidlertid ingenting i veien for at det enkelte land i sin lovgivning fritt kan gå lenger enn det som kreves av EU.

En av de grunnleggende årsaker til at banker og andre finansinstitusjoner ble pålagt utvidet plikt til undersøkelse og rapportering til offentlig myndighet, var at slike institusjoner virker tiltrekkende på kunder med hvitvaskingsmotiver. Denne tiltrekningen kan forklares ut ifra bankenes taushetsplikt som følger av sparebankloven og forretningsbankloven.

¹⁶ Jfr. Roma-traktaten art.139

¹⁷ Jfr.EØS-avtalen vedlegg IX pkt.23

¹⁸ Berg (1996)

2.1.2.2 Endringsdirektivet

28. desember 2001 trådte direktiv 2001/97/EF om endring av hvitvaskingsdirektivet i kraft (heretter endringsdirektivet). Tiltakene i hvitvaskingsdirektivet rettet seg først og fremst mot finansinstitusjoner. Dette var naturlig ettersom disse er leverandører av tjenester som er særlig utsatt for misbruk til hvitvasking. De kriminelle finner imidlertid stadig på nye metoder for å hvitvaske penger, og det er dette som er bakgrunnen for endringsdirektivet. Man så at sideeffekten av skjerpet årvåkenhet og rapportering i finansnæringen var at påtrykket i andre hvitvaskingskanaler økte. Det ble dermed ansett som nødvendig å utvide kretsen av undersøkelses- og rapporteringspliktige. Videre ble direktivets definisjon av straffbare handlinger i forbindelse med hvitvasking utvidet fra å omfatte narkotikakriminalitet til også å omfatte ”enhver alvorlig lovovertrødelse”.¹⁹ Direktivet har blitt gjennomført i norsk rett ved hvitvaskingsloven av 20.juni 2003 nr.41 og hvitvaskingsforskrift FOR 2003-12-10 nr.1487.

2.1.2.3 FATF

Financial Action Task Force on Money Laundering er en organisasjon opprettet av G-7 landene i 1989. Organisasjonen har totalt 33 medlemmer, 31 land og to organisasjoner.²⁰ Norge sluttet seg til FATF i 1991. FATF utarbeidet i 1990 40 anbefalinger vedrørende tiltak mot hvitvasking av utbytte. Disse ble revidert i 2003. Anbefalingene om undersøkelses- og rapporteringsplikt for banker ble utformet på bakgrunn av at det i flere og flere saker ble avslørt at store pengebeløp fra alvorlig kriminalitet ble gjemt i banker, og at bankene dekket seg bak taushetsplikten for å slippe å melde fra til myndighetene.²¹ En slik utnyttelse ble ansett som uheldig. Først etter de 40 anbefalingene begynte oppfatningene om den nærmest urørlige kundebeskyttelsen i bankene å endres. Vår hvitvaskingslov § 7 og hvitvaskingsforskrift § 10 tilsvarer i vesentlig grad anbefalingene i

¹⁹ NOU 2002:14 s.67

²⁰ www.fatf-gafi.org

²¹ Dyrnes (2004)

art. 11 og 21 når det gjelder undersøkelsesplikt ved mistenkelige transaksjoner og forhold som utløser denne.²²

2.1.2.4 Konvensjoner

FN-konvensjonen 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme (terrorfinansieringskonvensjonen), og FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 er gjennomført i norsk rett ved endringslov 28. juni 2002 nr. 54. Det ble blant annet innført nye straffebud i straffeloven §§ 147a og 147b, som rammer terrorhandlinger og finansiering av terrorisme. Ved samme lovendring ble undersøkelses- og rapporteringsplikten i den nå opphevede finansvirksomhetsloven § 2-17 utvidet. Rapporteringspliktige har etter endringen plikt til å melde fra ved mistanke om straffbare handlinger som nevnt i straffeloven §§ 147a og 147b. Denne utvidede undersøkelses- og rapporteringsplikten er videreført i hvitvaskingsloven § 7.

FN-konvensjonen 31. oktober 2003 mot korrupsjon ble gjennomført i norsk rett ved endringslov 30. juni 2006 nr. 49. Gjennomføringen innebar blant annet en revisjon av straffeloven § 317, som medførte at også såkalt "self-laundering" ble gjort straffbart, og begrepet hvitvasking ble innført i loven.

2.1.2.5 Tredje hvitvaskingsdirektiv

26. oktober 2005 ble det vedtatt et tredje hvitvaskingsdirektiv 2005/60/EF. Dette ble inntatt i EØS-avtalen ved EØS-komiteens beslutning nr. 87/2006 av 7. juni 2006. Direktivet erstatter hvitvaskingsdirektivet og endringsdirektivet. Det tredje direktivet er dels en revisjon og dels en videreutvikling av de tidligere instruksene. Det er videre det første direktivet som retter seg mot terrorfinansiering. Når det gjelder undersøkelses- og rapporteringsplikten, viderefører direktivet i stor grad reglene fra de tidligere instruksene. I

²² NOU 2007:10 s. 61

lys av tredje hvitvaskingsdirektiv har det blitt utformet en NOU²³ med forslag til ny hvitvaskingslov og tilhørende forskrift.

2.2 Lovens formål

Det følger av hvitvaskingsloven § 1 at formålet med loven er ” å forebygge og bekjempe hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger”. Det er ønskelig å hindre at utbytte fra kriminelle handlinger blir omgjort til legale midler. Dette blir ofte gjort gjennom det formelle banksystem, men også ved smugling av kontanter, kontantkjøp av fast eiendom eller verdifulle gjenstander.²⁴ Med en rapporteringsplikt øker oppdagelsesrisikoen for hvitvasking med den følgen at profittmotivert kriminalitet blir mindre attraktivt. Dersom det blir vanskeligere å hvitvaske utbyttet, vil slik kriminalitet bli mindre lønnsomt.

I Norge har man en strategi for å bekjempe hvitvasking. Denne strategien har fire elementer²⁵:

- Øke oppdagelsesrisikoen for profittmotivert kriminalitet
- Inndra utbyttet
- Straffe hvitvaskingshandlinger
- Internasjonalt straffesakssamarbeid

Det fremgår imidlertid av forarbeidene til hvitvaskingsloven at regelverket også skal ivareta andre hensyn. For det første skal reglene bidra til oppsporing av midlenes opprinnelse. Dette øker muligheten til å avdekke den kriminelle handling utbyttet er generert fra. På den måten blir det også mulig å finne ut hvem som står bak de straffbare handlingene og hvitvaskingen. Dernest skal reglene også bidra til å hindre at økonomiske midler blir brukt av terrorister eller til finansiering av terrorhandlinger. For det tredje skal reglene beskytte finansinstitusjoner og andre virksomheter mot å bli utnyttet av kriminelle, med fare for tap av renommé, troverdighet, tillit og penger. Reglene skal ikke brukes til å

²³ NOU 2007:10

²⁴ ØKOKRIMs Årsrapport 2006, EFE

²⁵ Uttalelse fra Justis- og politidepartementet 07.06.2004

avdekke eller hindre ulovlige forhold som ikke har tilknytning til hvitvasking eller terrorfinansiering.²⁶ I slike tilfeller har bankene ingen rapporteringsplikt.

Formålsangivelsen i § 1 synes å være snevrere enn det som følger av beskrivelsene i forarbeidene til bestemmelsen. Det fremholdes at hensynet til å hindre kriminelle i å nyte godt av profittmotivert kriminalitet generelt, og å avdekke primærhandlingen, rekker videre enn hensynet til bare å forebygge og bekjempe selve hvitvaskingshandlingen.²⁷

Videre ivaretar hvitvaskingsloven hensynet til individualprevensjon. Dersom den kriminelle kunne hvitvaske penger gjennom banker og andre institusjoner uten at de ble innrapportert og deretter straffet, ville dennes incitament til å fortsette med straffbare handlinger bare øke. Også hensynet til allmennprevensjon kan sies å ligge bak hvitvaskingsloven. Dersom det er lett å hvitvaske, og få blir straffet, vil dette kunne bidra til å øke rekrutteringen til profittmotivert kriminalitet²⁸.

3 Lovens virkeområde

3.1 Geografisk

Det følger av § 3 at ”loven gjelder for rapporteringspliktige som er etablert i Norge, herunder filialer av utenlandske foretak.” Dermed vil loven også gjelde for utenlandske foretak etablert i Norge. Ettersom Norge har et strengere regelverk enn påkrevd, har det i denne forbindelse vært vurdert hvorvidt det er i overensstemmelse med EF-traktaten å pålegge filialer strengere regelverk enn det som er etablert i hjemlandet.

Finansieringsselskapenes forening hevdet i forarbeidene at dette er var i strid med EF-traktaten § 49. Denne bestemmelsen setter forbud mot nasjonale bestemmelser som gjør det

²⁶ Ot.ptp.nr.72(2002-2003) s.22-23

²⁷ NOU 2007:10 s.16

²⁸ Dyrnes (2004)

vanskeligere å levere tjenester mellom EØS-stater enn å levere de samme tjenester internt i staten. Finansdepartementet, som utformet forarbeidene, fant imidlertid ut at det ikke var i strid med våre EØS-forpliktelser. I NOU 2007:10 blir det dessuten foreslått å videreføre bestemmelsen, hvilket vitner om at den ikke blir ansett å stride mot verken EØS-forpliktelser eller EF-traktaten.

3.2 Hvem er rapporteringspliktige?

3.2.1 Generelt

Hvitvaskingsloven § 2 nr.1 sier at rapporteringspliktige er virksomheter eller personer som nevnt i § 4. Det følger av § 4 første ledd nr.1 at blant annet finansinstitusjoner omfattes av loven. Det følger videre av § 4 at en rekke øvrige virksomheter og juridiske personer også er pålagt undersøkelses- og rapporteringsplikt. Det som er felles for alle de nevnte, er at de er spesielt utsatt for hvitvasking. Undersøkelses- og rapporteringsplikten skal på den måten hindre at det finansielle systemet misbrukes av kriminelle som driver profittmotivert kriminalitet.

3.2.2 Finansinstitusjoner

Min avhandling omhandler som nevnt bankers plikt etter § 4 nr.1. Det er således nærliggende å bringe på det rene hva som ligger i dette begrepet. Banker faller klart inn under begrepet finansinstitusjoner. Det følger av finansieringsvirksomhetsloven § 1-2 at som finansieringsvirksomhet regnes det ”å yte, formidle eller stille garanti for kreditt eller på annen måte medvirke ved finansiering av annet enn egen virksomhet”.

Finansinstitusjoner omfatter forretningsbanker, sparebanker, finansieringsforetak og forsikringsselskap. Også Postbanken og Norges Bank er finansinstitusjoner. Banker kjennetegnes ved at de har som formål å motta og gi kreditt, eksempelvis ved å motta innskudd eller gi lån.

Det følger av forarbeidene at det ikke kun er virksomheter eller juridiske personer som er rapporteringspliktige, men også deres ansatte og andre som utfører funksjoner på vegne av

nevnte virksomheter eller juridiske personer.²⁹ Altså vil rapporteringsplikten gjelde for alle bankens tjenestemenn.

Hvitvaskingslovens og hvitvaskingsforskriften får også anvendelse for utenlandske finansinstitusjoners virksomhet i Norge, eksempelvis filialer av banker med hovedsete i annen stat innenfor EØS.³⁰ Virksomheter som Forex Bank og Western Union er også rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven § 7. Disse drives riktignok ikke som en tradisjonell finansieringsvirksomhet, hovedgeskjeften er valutaveksling og overføringer til utlandet. Med bakgrunn i risikoen for terrorfinansiering og hvitvasking, er det imidlertid viktig at slike foretak har rapporteringsplikt og velfungerende rutiner for å motvirke faren for misbruk.³¹ Videre omfattes e-pengeforetak av betegnelsen finansinstitusjoner. Det er også på det rene at filialer i utlandet av norske selskaper anses som rapporteringspliktige, og således omfattes av hvitvaskingsloven.³²

At banker innbefattes av rapporteringsplikten, kan begrunnes i flere ulike hensyn. For det første har de gjennom ”kjenn din kunde”- prinsippet viktig informasjon om kunden. ”Kjenn din kunde”- prinsippet går ut på at kunden ved etablering av et kundeforhold alltid må vise gyldig legitimasjon. På den måten har banken informasjon om kundens navn, signatur, fotografi og fødselsnummer. Dette medfører at de alltid har kontroll på hvem kunden er, og at de også kan finne opplysninger om denne i andre registre.

For det andre har banker et ansvar i hvitvaskings spørsmål ettersom bankene forholdsvis enkelt kan oppdage forsøk på hvitvasking. Banker er en velegnet virksomhet til hvitvaskingsformål ettersom de blant annet mottar kontant-innskudd fra kundene. Dersom for eksempel en kunde som vanligvis ikke har store summer på sin konto, plutselig kommer

²⁹ Ot.prp.nr.72 (2002-2003) s.21

³⁰ Rundskriv 9/2004

³¹ Ot.prp.nr.81(2002-2003) s.62

³² NOU 2007:10s.71

med kr 200 000 i kontanter, vil bankfunksjonæren kunne anse dette som en mistenkelig transaksjon.

Dernest har banker rapporteringsplikt fordi det skal hindre kriminelle i å bruke bankenes finansielle system til hvitvasking av penger. Ettersom banker er velegnet til kontant-innskudd og overføringer mellom konti, er det spesielt viktig for disse å ha velfungerende rutiner slik at både hvitvasking og den bakenforliggende kriminalitet kan forhindres eller reduseres.

4 Undersøkelses- og rapporteringsplikten

4.1 Avveininger ved utforming av regelen

Bankers undersøkelsesplikt følger av hvitvaskingsloven § 7. Dersom en bank har mistanke om at en transaksjon har tilknytning til utbytte fra en straffbar handling, eller til forhold som rammes av straffeloven § 147a eller § 147b, skal det foretas nærmere undersøkelser for å få bekreftet eller avkreftet mistanken. Undersøkelsesplikten skal gjøre arbeidet med å avsløre økonomisk kriminalitet lettere. En slik lovfestet undersøkelsesplikt kan utledes av FATFs anbefalinger, men er ikke et krav fra EU-direktivet. Norsk rett har med dette gått utover direktivenes minstekrav, hvilket det er adgang til.

Undersøkelses- og rapporteringspliktens utforming er utslag av ulike avveininger. På den ene siden har vi formålet med rapporteringsplikten, nemlig å forebygge og oppklare hvitvasking og profittmotivert kriminalitet, dette er et tungtveiende hensyn. På den annen side har vi hensynet til personvern og bankenes taushetsplikt. Det kan da spørres hvorvidt rapporteringsplikten ivaretar både hensynet til effektiv rapportering og reglene om taushetsplikt.

I banker legges det stor vekt på taushetsplikt. Opplysningene bankene har om sine kunder, er konfidensielle, og brudd på taushetsplikten kan få alvorlige konsekvenser for banken og den ansatte som har lekket opplysningene. Taushetsplikten fremmer kundens interesser. For spare- og forretningsbanker er det egne bestemmelser i sparebanklovens § 21 og forretningsbankloven § 18. Bestemmelsene gjelder ”tillits- og tjenestemenn”, og taushetsplikten knytter seg til opplysninger som disse i stillingens medfør får kjennskap til. Taushetsplikten er bygget opp til å omfatte alle sider vedrørende kundeforholdet, både personlige, økonomiske og forretningsmessige.

Det er imidlertid på det rene at taushetsplikten kan settes til side i tilfeller hvor det er mistanke om at en kundes transaksjon har tilknytning til utbytte fra straffbar handling. Dette følger også av hvitvaskingsloven § 11. Bestemmelsen sier at opplysninger som i god tro er rapportert til ØKOKRIM i henhold til reglene om rapporteringsplikt, ikke er brudd på taushetsplikten og således ikke kan gi grunnlag for erstatning eller straff. Unntaket gjelder imidlertid bare for opplysninger til ØKOKRIM. Overfor politiet ellers gjelder de alminnelige taushetspliktregler, også dersom rapporteringen til ØKOKRIM har medført at det åpnes etterforskning og saken settes ut til et lokalt politidistrikt.³³

Det kan det likevel stilles spørsmål til om et slikt unntak fra taushetsplikten er heldig for tillitsforholdet mellom kundene og bankene, og om det dermed strider mot hensynet til å ivareta kundenes interesser. Begrunnelsen for at banker og andre rapporteringspliktige har taushetsplikt, er jo nettopp å ivareta kundenes interesser slik at personlige opplysninger ikke blir misbrukt av uvedkommende. Bankene har et diskresjonsformål å ivareta, og det er derfor lagt restriksjoner på opplysninger om kundens personlige eller forretningsmessige forhold. Dessuten avgir kundene opplysninger i tillit til at disse ikke gis videre til andre og kun skal brukes til det formålet de er avgitt for.

³³ L'Abée Lund note 48

Det å sette taushetsplikten til side etter § 11 kan neppe sies å ivareta kundens interesser. Ved at taushetsplikten må vike for rapporteringsplikten, kan det heller sies at det er samfunnets og statens interesser som ivaretas, samt bankenes interesse i ikke å bli utnyttet til hvitvaskingsformål. Det kan fremstå som om rapporteringsplikten uthuler hensynene til taushetsplikt. For kundene kan dette reise prinsipielle betenkeligheter angående bankenes rolle generelt.³⁴

På den annen side kan det anføres at rapporteringsplikten ikke går for langt, det er kun ØKOKRIM som får opplysninger, og de har rutiner for hvordan slike opplysninger skal oppbevares. Omfanget av rapporteringsplikten kan derfor vanskelig sies å være av en slik art at kundenes normale tillit til banken blir svekket. Kundenes interesser er dermed fortsatt i ganske stor grad beskyttet. Dessuten er hensynet til å motvirke misbruk av finansinstitusjoner til hvitvaskingshandlinger tungtveiende. Dette hensynet kan dessuten få indirekte virkning for kundene. Dersom det var en kjent sak at det var svært enkelt å hvitvaske penger gjennom det finansielle systemet, hadde kriminelle strømmet til disse hvitvaskingskanalene. Et normalt lovlydig menneske vil vanligvis ikke identifisere seg med kriminelle, og dette kunne ha ført til et skille blant bankene. Når kriminelle strømmer til, trekker lovlydige seg unna fordi de ikke ønsker tilknytning til en useriøs og tvilsom bank. Med et slikt rapporteringssystem som vi har i dag, kan imidlertid kundene føle seg trygge på at deres bank er seriøs med tanke på hvitvaskingstiltak og således er en ærlig og troverdig bank.

Videre taler også hensynet til å oppklare og forebygge hvitvaskingshandlinger i retning av en rapporteringsplikt som i enkelte tilfeller setter taushetsplikten til side. Det er tydelig at dette hensynet veier tyngre enn taushetsplikten og hensynet til kundene. Det ligger en sterk samfunnsmessig interesse i å motarbeide kriminelle som livnærer seg av organisert kriminalitet. I organisert kriminalitet er det snakk om store utbytter, og det oppstår dermed behov for hvitvasking. De kriminelle vil ikke være interessert i store utbytter dersom

³⁴ Ot.prp.nr.72(2002-2003)s.93

pengene ikke kan brukes. En rapporteringsplikt for banker som innebærer oversendelse av opplysninger til ØKOKRIM, medfører større oppdagelsesrisiko for hvitvaskingshandlinger. Bankene kan med en slik plikt ikke gjemme seg bak taushetsplikten. Man vet gjennom ”kjenn din kunde”- prinsippet hvem som overfører pengene, og hvem de er tiltenkt. Hensynet til å øke oppdagelsesrisikoen for hvitvaskingshandlinger er dermed et viktig tiltak. Dersom undersøkelses- og rapporteringsplikten fører til at det er større sjanse for å bli oppdaget, vil dette forhåpentligvis gjøre den bakenforliggende kriminaliteten som har generert utbyttet, mindre attraktiv.

Selv om det kan virke som om rapporteringsplikten uthuler taushetsplikten, og samfunnets interesser ser ut til å veie tyngst, er likevel hensynet til kundene ivaretatt gjennom reglene. Avveiningen mellom disse har gitt utslag i de vilkårene for undersøkelsesplikt som blir behandlet nedenfor.

4.2 Undersøkelsespliktens innhold

Verken lovteksten, forarbeidene eller forskriften gir grunnlag for å utlede hva undersøkelsen skal gå ut på. Det eneste som fremgår av forarbeidene, er at en slik undersøkelse må foretas ut i fra en vurdering hvor ”bl.a. hensynet til en effektiv bekjempelse av økonomisk kriminalitet avveies i forhold til de belastninger tiltakene pålegger de rapporteringspliktige, samt personvern hensyn for de personer og virksomheter som kan bli rapportert etter regelverket”.³⁵ Etter gjeldende rett kan det derfor ikke kreves særlig omfattende undersøkelser av de rapporteringspliktige.³⁶ Hvilke former for undersøkelser som skal foretas, må på denne bakgrunn avgjøres ut i fra en skjønnspreget vurdering i det konkrete tilfellet.

³⁵ Ot.prp.nr. 72(2002-2003) s.53

³⁶ Axelsen og Hopsnes(2005)

Når en rapporteringspliktig skal foreta undersøkelser for å bekrefte eller avkrefte mistanken, vil de normalt basere seg på ”kjenn din kunde”- prinsippet. De tar da utgangspunkt i opplysninger som banken allerede har om kunden, for eksempel personnummer og adresse som kunder må ut med for å opprette konti i banker, jfr. hvitvaskingsloven § 5 om legitimasjonsplikt. Slike opplysninger gir bankene en stor fordel dersom det oppstår en mistenkelig transaksjon. De vil da lett kunne identifisere kunden og få relevant informasjon om vedkommende. Med et ”kjenn din kunde”- prinsipp er det ikke anledning til å ha anonyme konti som bare blir tilkjennegitt gjennom en nummer kode.

”Kjenn din kunde”- prinsippet dreier seg imidlertid ikke bare om identitetsopplysninger, det dreier seg også i stor grad om å kjenne kundens normale transaksjonsmønstre.³⁷ For bankene vil dette innebære å kjenne kundene slik at de kan avgjøre hva slags transaksjoner kunden vanligvis utfører, herunder hva som er naturlig størrelse på pengebeløp som kommer inn og går ut av konto. Hvis det for eksempel kun er arbeidsgiver som overfører penger til en konto, vil det kunne føre til undersøkelser dersom det plutselig kommer et stort beløp fra en konto i Sveits.

Ved at bankene kjenner kundens transaksjonsmønstre får de i tillegg oversikt over hvilke type transaksjoner det er naturlig for kunden å gjøre innenfor de midlene kunden disponerer. En kunde som har hatt konto i den samme i banken i 10 år og er trygdemottaker, vil ved et stort kontantinnskudd vekke mistanke. Et slikt unormalt stort kontantinnskudd står da ikke i stil med bankens kunnskap eller oppfatning av kundens privatøkonomi, og representerer med det et avvik fra det normale transaksjonsmønsteret.

Med innsikt i kundenes økonomiske situasjon, har bankene også oversikt over hvilke konti kunden vanligvis har overføringer til. Det at en kunde hyppig kommer til banken og gjør kontant-innskudd til en konto vedkommende tidligere ikke har overført penger til, utgjør da

³⁷ Ingvaldsen og Larsson(2007)

et transaksjonsmønster som skiller seg fra det han tidligere hadde. En slik forandring i kretsen med overførsler kan tale for undersøkelse.

Det bør også vekke særlig mistanke dersom en kunde bankene vet veldig lite om, foretar en stor overføring til en konto i utlandet. Hvor omfattende kontakten mellom kunden og banken er, vil da være avgjørende for om det skal undersøkes. Det er grunn til å anføre at desto mindre kjent kunden er, desto strengere bør undersøkelsesplikten utøves. I tillegg til å undersøke om en slik kundes transaksjoner har tilknytning til utbytte fra en straffbar handling, vil undersøkelsen også gi banken flere opplysninger om vedkommende, det fører til at de får bedre kunnskap om kunden.

For å observere kundenes transaksjonsmønster har bankene en it-løsning. Denne kontrollerer kontobevegelser, systemet er bygd opp slik at det leter etter og melder fra om avvik fra den normalen som en kunde er gitt i systemet.³⁸ Dette er både tids- og ressursbesparende for bankene. Dette systemet blir behandlet nærmere nedenfor.³⁹

Det vil videre være nærliggende å vurdere det materialet som foreligger i saken og sette dette opp mot hva som er naturlig for transaksjonstypen. Dokumenter og opplysninger som ble innhentet ved en tidligere transaksjon, vil her kunne ha betydning. Dersom en kunde for eksempel for noen måneder siden søkte om forbrukslån, ble det i lånesøknaden oppgitt en del opplysninger i forhold til arbeidsforhold, inntekt, egenkapital og betalingsmuligheter. Dersom vedkommende etter to måneder betaler ned kr. 200 000 på lånet, vil dette kunne oppfattes som mistenkelig. Banken kan da gå igjennom låneavtalen og finne ut hva slags jobb vedkommende har, og om nedbetalingen kanskje kan forklares ut i fra lønnspålegg eller bonus i jobben. Bonus er ikke uvanlig i arbeidslivet i dag. En slik hurtig nedbetaling av gjeld kan også sies å være unaturlig i forhold til transaksjonstypen. Foranledningen til å ta opp lån er nettopp behovet for likvider til å anskaffe seg noe. Det er da en unaturlig

³⁸ Ingvaldsen og Larsson, 2007

³⁹ Pkt. 4.4.3

handling i forhold til hva som normalt karakteriserer slike transaksjoner, nemlig jevn nedbetaling over flere år.

Dernest vil offentlige tilgjengelige registre være relevante⁴⁰. Ettersom bankene allerede har kundens personopplysninger, vil det være enkelt å sjekke opplysninger som er tilgjengelige for allmennheten, eksempelvis Brønnøysund-registrene og skattelistene. Åpne kilder som Internett og aviser vil også kunne være av betydning i undersøkelsene.⁴¹ Med den informasjonsteknologien vi har i dag, vil man kunne finne mye informasjon om en person bare ved å søke på Google. Slike medier vil imidlertid kunne være udokumenterte, kildeløse og subjektive, og det bør derfor vises forsiktighet ved anvendelse av disse. Det mye brukte nettleksikonet Wikipedia er eksempel på en udokumentert kilde. Hva slags type medium det er snakk om, vil dermed kunne spille en rolle.

De undersøkelsespliktige har også mulighet til å kontakte andre ansatte, på flere nivåer i banken, for å diskutere og rådføre seg om transaksjonen internt. Dersom man for eksempel er ny i jobben, kan det være avgjørende for undersøkelsen at man får veiledning fra en mer erfaren bankansatt. Det er bedre å rådføre seg med sine kolleger hvis man er usikker fremfor å innrapportere et tilfelle som viser seg å ikke ha tilknytning til utbytte fra straffbar handling. Det finnes imidlertid begrensninger på dette området. I store bankkonsern er det vanlig med egne avdelinger som har ansvaret for hvitvaskingsmeldinger. I slike konsern er det normalt rammer og skranker for å utveksle opplysninger mellom avdelingene. Det er således ikke gitt at alle opplysninger om en kunde er tilgjengelige for de som er ansvarlige for hvitvasking. Dette kan begrunnes ut i fra personvern hensyn. Personvern skal beskytte det enkelte individ som personlighet, og personlige opplysninger skal som utgangspunkt ikke være tilgjengelige for andre enn de som mottar opplysningene. Grensen mot undersøkelses- og rapporteringsplikten er i dette øyemed viktig. Opplysningene kundene oppgir skal kun brukes til det formål de er oppgitt for. Mellom de ulike avdelingene i bankene er det derfor ikke fullstendig åpenhet. Banker driver eksempelvis også med

⁴⁰ NOU 2007:10 s.63

⁴¹ Kredittilsynets rundskriv 13/2006 pkt.4.7

forsikring. For å få livsforsikring må kunden gi en del opplysninger om egen helse og eventuelle alvorlige sykdommer. Slike opplysninger er svært beskyttelsesverdige og er på ingen måte avgjørende i en hvitvaskings- sak. Sterke personvernmessige hensyn taler dermed for at slike opplysninger kun er tilgjengelige for de forsikringsansvarlige. Denne balansegangen mellom personvern hensyn og hensynet til samfunnet kan til tider være vanskelig å forstå.

Når de hvitvaskingsansvarlige ikke kan få alle opplysninger om kundene, vil dette åpenbart påvirke undersøkelsene av de mistenkelige transaksjonene. Uten slike begrensinger ville undersøkelsesarbeidet blitt vesentlig lettere, og rapportene til ØKOKRIM ville vært mer utfyllende og detaljerte. Hensynet til personvern veier imidlertid tungt i dette henseende. Ettersom mistankene bankene rapporterer, er sendt på et så vidt usikkert grunnlag, kan man si at det er viktig med begrensinger når man tenker hvor alvorlig en slik innrapportering kan være for den rapporten gjelder. Det er viktig å huske at bankene ikke skal etterforske sakene, dette er politiets oppgave. Rapporter viser seg ofte å være grunnløse når politiet har etterforsket dem nærmere.

Hvor langt utvekslingsbegrensningene går, er imidlertid uklart, og vil sannsynligvis også variere mellom de ulike bankene. Banker jeg har snakket med, vil ikke gi utdypende opplysninger om disse begrensningene på bakgrunn av at også slike opplysninger kan bli misbrukt av kriminelle. I de små lokale banker derimot er det neppe begrensninger i samme grad ettersom disse som regel ikke er delt opp i forskjellige avdelinger.

Det følger av § 11 annet ledd at finansinstitusjoner kan utveksle nødvendige kundeopplysninger seg imellom når det anses nødvendig som ledd i undersøkelser av mistenkelige transaksjoner, uten at dette anses ikke som brudd på taushetsplikten. Det som kreves for at noe skal anses som nødvendig, er antagelig det samme som for undersøkelsesplikt, dvs. bare ”mistanke”.⁴² Dersom banken mottar en mistenkelig

⁴² L'Abée Lund note 51

overføring kan de dermed gå til avsender-banken for å forhøre seg om transaksjonen og hvilke kommentarer denne banken har til vedkommende kunde. Et eksempel på at en slik undersøkelse avverget bedrageri mot banken, forelå ved at en norsk bank fikk anmodning om å utbetale 14 mill. kroner til fire nordmenn på vegne av en svensk bank.

Utbetalingsanmodningen var garantert av den svenske banken, men noen nærmere dokumentasjon fantes ikke. Ettersom beløpet var betydelig, foretok banken undersøkelser. De tok kontakt med den svenske banken, og svaret fra denne var: ”hvilken betalingsanmodning?” Bedrageriet ble dermed avverget.⁴³

Det vil likevel i enkelte tilfeller oppstå situasjoner hvor verken it-systemet, offentlige registre eller andre personopplysninger vil komme til nytte. En kunde møter for eksempel opp i banken med en unormalt stor sum penger som skal settes inn på en utenlandsk konto. Dersom den bankansatte da får mistanke om at disse pengene kan stamme fra utbytte av en straffbar handling, vil han ikke ha anledning til å sjekke offentlige registre, foreta en skikkelig undersøkelse av vedkommendes normale transaksjoner, og heller ikke konferere med noen kolleger. I slike tilfeller vil det være naturlig å stille spørsmål som kan avkrefte eller bekrefte mistanken. Ettersom § 7 tredje ledd fastlegger at kunden ikke skal gjøres kjent med at det forgår undersøkelser, må den bankansatte i slike tilfeller trå forsiktig uten risiko for at kunden forstår sammenhengen. Denne bestemmelsen er ment som beskyttelse for de rapporteringspliktige mot at de innrapporterte får viten om hvem som rapporterte om dem, noe som kan medføre eventuelle trusler mot de rapporteringspliktige.⁴⁴

Det den bankansatte i en slik situasjon kan gjøre, er å innlede med at andre betalingsmidler enn kontanter både kan være kostnadsbesparende og tidsbesparende og videre komme inn på at ved store transaksjoner må banken forespørre hvor pengene kommer fra. Dette kan føre til at kunden føler seg mistenkeliggjort, men ettersom det følger av hvitvaskingsloven § 9 at det ikke skal gjennomføres transaksjoner som medfører undersøkelsesplikt før ØKOKRIM er underrettet, vil en slik avklaring være avgjørende for om kunden kan sette

⁴³ Eksempel fra ØKOKRIMS skriftserie nr.10: Hvitvasking og inndragning av utbytte

⁴⁴ Ot.prp.nr.72(2002-2003)s.88

inn pengene. På den annen side vil det å avstå fra å gjennomføre transaksjonen fordi det vil avsløre mistanken, gjøre det umulig å senere forfølge den som tilgodeses av hvitvaskingen. Dette vil for eksempel kunne være tilfellet ved overføringer til terrororganisasjoner og lignende, det vil da være svært sentralt hvor pengene skal og hva de skal brukes til. Det følger her av hvitvaskingsloven § 9 at transaksjonen kan gjennomføres før ØKOKRIM underrettes, dersom det ikke er mulig å la være å gjennomføre den, eller dersom unnlattelse av gjennomføring vil vanskeliggjøre etterforskningen. I slike tilfeller må imidlertid ØKOKRIM underrettes umiddelbart etter transaksjonsgjennomføringen.

Mistankene som oppstår når kundene kommer til skranken, vil variere ut i fra forskjellige forhold. De bankansatte som sitter i ”førstelinde”, har en viktig jobb med å se an de som oppsøker banken. En kundes oppførsel og fremtoning kan for eksempel være avgjørende for om den ansatte fatter mistanke. Et nevneverdig eksempel er her et tilfelle med NOKAS-dømte Dan Pettersen. Han møtte opp i flere banker med store kontantbeløp i 200-kroners sedler for å nedbetale misligholdt gjeld. Han hadde også ulike forklaringer på hvor pengene kom fra. Dette fremsto som mistenkelig for de bankansatte i skranken, noe som førte til at bankene sendte hvitvaskingsmeldinger til ØKOKRIM.⁴⁵

Det å skulle stille spørsmål til kunden på grunnlag av mistenkelige transaksjoner kan medføre ubehageligheter for den rapporteringspliktige. Dette vil først og fremst være aktuelt for kundebehandlerne i skranken. Av Ot.prp. nr. 72(2002-2003) fremkommer det at bankansatte har mottatt trusler, både drapstrusler og trusler om hevnaksjoner har blitt fremsatt i banklokalet.⁴⁶ Et moment i denne anledning er hvorvidt bankansatte lar være å foreta undersøkelser fordi det kan medføre ubehageligheter. Når det i tillegg foreligger en viss usikkerhet vedrørende hva slags undersøkelser som skal foretas, kan dette føre til at de rapporteringspliktige vegrer seg fra å melde fra. En undersøkelse foretatt av forfatterne av boken ”Hvitvaskingslovens undersøkelses- og rapporteringsplikt: teori og praksis”, tar for seg undersøkelses- og rapporteringsplikten blant revisorer og regnskapsførere. Denne

⁴⁵ Sven Arild Damslova

⁴⁶ s.93

undersøkelsen viser at nesten halvparten av de spurte er helt enige i at de tror det forekommer tilfeller hvor rapporteringspliktige unnlater å innrapportere på grunn av faren for ubehageligheter. En slik undersøkelse for banker finnes ikke. Banker har imidlertid i mindre grad enn andre rapporteringspliktige, som for eksempel revisorer og advokater, en veiledende og informerende rolle overfor sine kunder. På denne bakgrunn er jeg av den oppfatning at rapporteringsunnlattelse er mer utbredt i disse gruppene enn hos banker. Blant advokater og revisorer er det vanligvis et tett samarbeid som er bygget på gjensidig tillit. Ved å undersøke og rapportere til ØKOKRIM vil revisorer og advokater i større grad enn banker få en ”angiverrolle” eller ”tysterrolle”.⁴⁷ I slike yrker vil også frykten for å melde sin klient uberettiget virke bremsende fordi de da risikerer å miste både renommé og kunder.

Endelig er det en mulighet å stille spørsmål til en tredjemann. Dersom man i løpet av en samtale med tredjemann får mistanker, kan de bankansatte stille oppfølgingsspørsmål. Man sikrer da gjennomføringen av en effektiv undersøkelse. Dersom banken mistenker at en kunde gjør underslag fra sin arbeidsplass og hvitvasker utbyttet gjennom bankens kanaler, kan banken for eksempel forhøre seg med kundens arbeidsgiver om også disse mistenker det samme. Et annet alternativ, dersom man mistenker at transaksjonen er utbytte som stammer fra et innbrudd, kan være å ta kontakt med politiet og høre hvorvidt det har vært innbrudd i området nylig. En tredje mulighet er også å kontakte virksomheten pengene er overført fra. Dette må da skje uten å bryte taushetsplikten og selvfølgelig uten at sammenhengen avsløres. Tredjepersoner skal i likhet med kundene ikke gjøres kjent med at det blir oversendt opplysninger til ØKOKRIM jfr. hvitvaskingsloven § 7 tredje ledd.

4.3 Vilkår for at plikten skal inntre

Dersom en bankansatt har mistanke om at en transaksjon har tilknytning til utbytte av et straffbart forhold eller til et forhold som rammes av strl. § 147a) eller 147b), skal det

⁴⁷ Hvitvaskingsloven undersøkelses- og rapporteringsplikt: teori og praksis s.34

foretas en nærmere undersøkelse for å få bekreftet eller avkreftet mistanken jfr. hvvl. § 7, første ledd. Den videre fremstillingen vil jeg behandle hva som ligger i de ulike begrepene i lovteksten.

4.3.1 Transaksjon

Begrepet ”transaksjon” blir definert i hvitvaskingsloven § 2 pkt. 2 som ”enhver overføring, formidling, ombytting eller plassering av formuesgoder”. I forarbeidene blir det lagt til grunn at begrepet skal tolkes vidt.⁴⁸ Dette kan forklares med at alle typer transaksjoner skal omfattes av hvitvaskingsloven. For eksempel anses det å åpne en konto eller å søke om lån for å omfattes av begrepet, selv om dette i alminnelig språkbruk ikke betegnes som transaksjoner. Videre vil også innskudd, veksling av betalingsmidler, kjøp og salg av varer omfattes av transaksjonsbegrepet.⁴⁹ I en dom avsagt av Borgarting lagmannsrett⁵⁰, om tilbakekalling av en advokatbevilling for blant annet brudd på hvitvaskingsloven, tas omfanget av transaksjonsbegrepet opp. I dommen fastslås det at også innløsning av en bankremisse til en advokats klientkonto er en ”finansiell transaksjon” som utløser undersøkelsesplikt. Selv om dette har størst betydning for advokater, vil det likevel være egnet til å belyse rekkevidden i transaksjonsbegrepet generelt. Dommen behandler også andre problemstillinger etter hvitvaskingsloven, og jeg vil komme inn på den ved flere drøftelser senere i avhandlingen.⁵¹

Både gjennomførte og fremtidige transaksjoner omfattes av begrepet.⁵² Man kan godt tenke seg at en kunde forbereder en hvitvaskingshandling. Det samles for eksempel jevnlig beløp på en konto, og i slutten av året overføres pengene til en utenlandsk konto. Dersom en rapporteringspliktig får mistanke om at en kunde skal overføre et slikt beløp til en

⁴⁸ Ot.prp.nr.72(2002-2003) s.22

⁴⁹ L'Abée-Lund note (2)

⁵⁰ LB-2007-113759

⁵¹ Pkt.4.3.2.3

⁵² Ot.prp.nr.72(2002-2003)s.24

utenlandsk konto for å unngå formuesbeskatning, vil undersøkelsesplikten inntre selv om transaksjonen ikke er utført.⁵³ I en slik situasjon vil altså banken få undersøkelsesplikt og eventuelt rapporteringsplikt selv om overføringen av midlene ennå ikke har funnet sted. Videre er det heller ikke et krav at den rapporteringspliktige blir bedt om å delta i gjennomføringen av den aktuelle transaksjonen for at rapporteringsplikten skal inntre.⁵⁴

4.3.2 "Mistanke"

Av vilkårene i hvitvaskingsloven § 7 er det mistanke-begrepet som skaper størst vansker. Det nærmere innhold i mistankekravet kan deles i to – kravet til *grunnlaget for mistanken* og kravet til *sannsynlighet* for at mistanken er riktig. Selv om det er nær sammenheng mellom de to kravene, er det prinsipielt to ulike spørsmål.⁵⁵

4.3.2.1 Grunnlaget for mistanken

For at rapporteringssystemet skal fungere optimalt, er det viktig at bankene fokuserer på hvordan deres tjenester kan utnyttes til hvitvasking og hvilke metoder som benyttes innenfor deres virkeområde.⁵⁶ Videre er det viktig å utarbeide rutiner i forhold til hva som er normale transaksjoner innenfor deres virksomhet. Hvilke forhold som kan utløse meldeplikt, varierer blant annet av hvem som er avsender og mottaker av transaksjonen. Hyppighet og annet mistenkelig mønster vil kunne være momenter i vurderingen.⁵⁷

Verken hvitvaskingsloven eller forskrift om tiltak mot hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger inneholder noen definisjon av en "mistenkelig transaksjon". Det er opp til finansinstitusjonene selv å avgjøre om en transaksjon er mistenkelig.

⁵³ NOU 2007:10 s.63

⁵⁴ Ot.prp.nr.72(2002-2003)s.24

⁵⁵ Axelsen og Hopsnes (2005).

⁵⁶ Østby (2002)

⁵⁷ Engh (2001)

Grunnlaget for å etablere mistanke er delvis regulert i hvitvaskingsforskriften.

I hvitvaskingsforskriftens § 10 er det gitt anvisning om ulike forhold som kan gi grunnlag for mistanke og dermed utløse undersøkelsesplikten. Slike forhold kan være at

”transaksjonen synes å mangle et legitimt formål, er usedvanlig stor eller kompleks, er uvanlig i forhold til kundens kjente forretningsmessige eller personlige transaksjoner, foretas til eller fra en kunde i et land eller område som ikke har tilfredsstillende tiltak mot hvitvasking eller transaksjonen på annen måte har en uvanlig karakter”.

Forskriften forutsetter at det foreligger objektive holdepunkter. Rene subjektive antagelser skal i utgangspunktet ikke utløse undersøkelsesplikt.⁵⁸ Eksempelvis vil en transaksjon som mangler et legitimt formål, kunne være tilfellet der en større pengesum splittes i flere og mindre summer, men samles igjen på en ny konto, eller at samme beløp går frem og tilbake mellom ulike institusjoner.

At transaksjonen er usedvanlig stor eller kompleks, eller er uvanlig i forhold til kundens kjente forretningsmessige eller personlige transaksjoner, kan typisk være at en kunde setter inn 1 million kroner på en konto, når denne aldri har hatt så mye penger på konto, for deretter å ta ut kr. 200 000 i fem ulike filialer. Det er imidlertid et viktig poeng at banker ofte trekkes inn i transaksjoner som er usedvanlig store eller komplekse, for eksempel ved transaksjoner for store selskaper som StatoilHydro. Om alle slike transaksjoner skulle utløse en plikt til å undersøke, ville en stor del av oppdragene til bankene utløse undersøkelsesplikt. Dette ville vært svært ressurskrevende, og en så streng plikt bør ikke utledes av mistankekravet. Dette kan også bekreftes av flere banker jeg har snakket med. Disse bankene har fastslått at det er vanskelig å plukke ut transaksjonene som er mistenkelige, og at det ikke er veldig mange slike tilfeller i året, likevel er tallet økende fra år til år. Det er da svært viktig å ha velfungerende rutiner som er etablert ut i fra den virksomhet man bedriver.

⁵⁸ L.c.

Det følger videre av forskriftens § 19 at det er grunn til å være mistenksom når en transaksjon foretas fra eller til en kunde i et land som ikke samarbeider i kampen mot hvitvasking eller terrorfinansiering. Per dags dato er det imidlertid ingen land på FATFs liste over ikke samarbeidsvillige land. Det er likevel grunn til å være oppmerksom ved overføringer til eller fra land som er såkalte "skatteparadis" med dårlig innsyn. Mye penger kanaliseres gjennom slike land og kommer ut som legale midler, for eksempel ved at det til kontoen opprettes et kredittkort som kan brukes i hele verden. I store hvitvaskingssaker blir ofte etterforskningen ledet til land som har gode muligheter for å skjule penger. Eksempelvis gikk pengestrømmen i Flatland- saken gjennom en konto i Banque du Gothard i Monaco, som tilhørte selskapet Benjamin Overseas Ltd. på De britiske jomfruøyer.⁵⁹

På generelt grunnlag bør det stilles spørsmål ved store overføringer til personer eller selskaper i utlandet, dersom man da ikke driver import- eller eksport-virksomhet. Det finnes en rekke tilbud i utlandet om diskret pengeforvaltning. Personer som begår kriminalitet, vil nemlig ofte ha kunnskap om hvordan hvitvaskingstransaksjoner kan gis et legalt preg. Eksempler på dette er "31/12" transaksjoner der kunder tar ut penger rett før årsskiftet, kjøper bankremisse for deretter å sette pengene inn på konto igjen i begynnelsen av januar. Beløpene varierer fra hundre tusener til millioner. Det oppstår i slike tilfeller ofte mistanke om at det dreier seg om formue som opptjenes i egen virksomhet, og at transaksjonen fører til at midlene unndras fra beskatning.⁶⁰ Et eksempel på en "31/12" transaksjon er Murud-saken. Eiendomssjef i Undersvisningsbygg Frank Murud, ble i oktober i år dømt for grov korrupsjon, grovt utroskap og forfalskning. Han ble avslørt da han tok ut 19,5 millioner fra sin konto før nyttår i 2005 og satte dem inn igjen i januar 2006. Banken sendte hvitvaskingsmelding til ØKOKRIM.⁶¹

⁵⁹ Stenseng (2007) (Aftenposten)

⁶⁰ ØKOKRIMs årsrapport 2006. EFE

⁶¹ Sundberg (2007) (Aftenposten)

Transaksjoner kan også på annen måte ha uvanlig karakter. Eksempler på dette vil være rask og ekstraordinær nedbetaling av lån med kontanter, store kontant- transaksjoner og større vekslingsoperasjoner når gamle pengesedler blir ugyldige.⁶² Slike forhold har nylig vært omtalt i avisene. Etter at det ble kjent at Rashool-familien har hvitvasket penger i stor stil, mener politiet at store deler av disse pengene har blitt hvitvasket ved nedbetaling av egen og slektingers gjeld. Det har blitt kjøpt luksusbiler som BMW og Range Rovers finansiert med dyre lån. Kort tid senere har disse lånene blitt helt eller delvis innfridd. Bilforhandlere er rapporteringspliktige som forhandlere av dyrebare gjenstander jfr. hvitvaskingsloven § 4 nr.17, og det følger av bestemmelsen at de skal rapportere til ØKOKRIM dersom en transaksjon betales i kontanter på 40 000 kr eller mer. Når Rashool-brødrene har finansiert bilene med lån, har de dermed sluppet å tiltrekke seg oppmerksomhet med store kontantbetalinger. Ved å unngå dette har de skaffet seg midler de kan selge og dermed frigjøre ”hvite kontanter”.⁶³

4.3.2.2 Kravet til sannsynlighet for at mistanken er riktig

Kravet til sannsynlighet for at mistanken er riktig er det derimot knyttet større uklarhet til. Av ordlyden fremkommer det at det ikke kreves kvalifisert mistanke i form av sannsynlighetsovervekt. Dette skiller seg fra mistankebegrepet i blant annet straffeprosessen. Der kreves det for eksempel skjellig grunn til mistanke for å foreta ransaking jfr. straffeprosessloven § 192, noe som tilsvarer at sannsynligheten er over 50 %.

Hvor sterk mistanken må være etter hvitvaskingsloven, fastsettes ikke i bestemmelsen. Dette blir heller ikke drøftet inngående i lovens forarbeider. Det ble imidlertid antatt av arbeidsgruppen som fremmet forslag til hvitvaskingsloven, at en ”diffus” mistanke vil kunne gi grunnlag for å utløse undersøkelses- og rapporteringsplikten.⁶⁴

⁶² Eksempler fra kredittilsynets rundskriv 9/2004

⁶³ Sæter (2007) (Aftenposten)

⁶⁴ Ot.prp.nr.72(2002-2003)s.49

Vanskelighetene rundt begrepet er spesielt knyttet opp til hva som skal legges til grunn for at kriteriet er oppfylt og hvor mye en "diffus" mistanke tilsvarer. I NOU 2007:10 s.62 fremkommer det at det skal legges en lav terskel til grunn. Hvor høy sannsynlighet en lav terskel tilsvarer, er imidlertid usikkert. Utvalget til ny hvitvaskingslov har uttalt at *enhver* mistanke vil kunne medføre undersøkelsesplikt.⁶⁵ Det er åpenbart at magesfølelse i utgangspunktet ikke er tilstrekkelig, det må være en viss forankring i det foreliggende materialet. På den annen side vil magesfølelse om at noe ikke helt stemmer, ofte kunne vise seg å være rett. Det kan antas at en bankansatt som har en liten mistanke om at en transaksjon har tilknytning til utbytte fra en straffbar handling, skal foreta undersøkelse.

Av kilder⁶⁶ har jeg fått opplyst at en "diffus" mistanke vil tilsvare ca. 5-10 % sannsynlighet for at mistanken er sann. Et såpass lavt sannsynlighetskrav vil kunne bety at til og med en nokså dårlig magesfølelse vil kunne utløse undersøkelsesplikt. Til sammenligning kan straffeprosesslovens § 224 trekkes frem. Etter denne kreves det "rimelig grunn" til mistanke for å åpne etterforskning. "Rimelig grunn" er nærmere kravet i hvitvaskingsloven enn den tidligere nevnte "skjellig grunn" til mistanke. "Rimelig grunn" er likevel et stykke fra "diffus" mistanke. At det er så stor forskjell i kravene til mistanke, kan forklares med at både ransaking og etterforskning er strengere inngrep for den mistenkte enn undersøkelse og rapportering.

Av forarbeider til undersøkelses- og rapporteringsplikten som fulgte av finansieringsvirksomhetsloven, jfr. Ot.prp. nr. 22(1995-1996), uttales at det er intet krav om at mistanken må gjelde et bestemt straffebed. Videre blir det uttalt at "dersom mistanke ved en transaksjon er generell og ikke kan knyttes til en bestemt type kriminalitet, skal det likevel foretas undersøkelser og rapporteres til ØKOKRIM". Til og med en "diffus" mistanke kan som nevnt gi grunnlag for at undersøkelses- og rapporteringsplikten utløses, for eksempel at en transaksjon ikke stemmer med kundens vanlige transaksjonsmønster.

⁶⁵ NOU 2007:10s.62

⁶⁶ Sven Arild Damslora

Det kan altså fastslås at det ikke kreves noen sannsynlighetsovervekt for at mistanken er riktig, og at man dermed kan legge til grunn at kravet til sannsynlighet ikke er nødt til å være høyt.

4.3.2.3 Relevante momenter i vurderingen

I praksis har det oppstått problemer for de rapporteringspliktige med tanke på når undersøkelses- og rapporteringsplikten inntreffer. Dette gjelder generelt for alle rapporteringspliktige, ikke bare for bankansatte. Usikkerheten har vært konsentrert rundt hva som skal til for at en transaksjon er mistenkelig. Lovverket, forskriften og rundskriv gir få holdepunkter for hva som skal medføre undersøkelse. Dette kan begrunnes i at sentrale momenter i vurderingen vil være relative og bero på skjønn.

Av undersøkelses- og rapporteringsplikten som fulgte av finansieringsvirksomheten § 2-17, ble finansinstitusjoner tillagt et betydelig skjønn med hensyn til hva som ble lagt i ”mistenkelig transaksjon”. Denne praksisen gjør det ikke enklere å forstå mistankekravet. Etter denne ble undersøkelser kun satt i gang hvis mistanken var mer kvalifisert, eller gjaldt mer alvorlige hvitvaskingstilfeller. Formålet med dette skjønnet var å sikre at ØKOKRIM fikk varsel om ekte og alvorlige saker og samtidig unngikk for mange meldinger.⁶⁷ Ordlyden i dagens hvitvaskingslov § 7 gir ikke grunnlag for at finansinstitusjoner skal foreta slike skjønnsmessige vurderinger, men det er heller ingen grunn til å anta at dagens bestemmelse skal tolkes annerledes enn den gamle. Forarbeidene er tause med tanke på om loven skal tolkes i den retningen at bankene har fått tildelt slik skjønnsmessig kompetanse. Reelle hensyn taler imidlertid for at bankene bør beholde denne fremgangsmåten. Et konkret skjønn vil være avgjørende for å avsløre hvitvaskingshandlinger, og det er videre en utbredt praksis blant de rapporteringspliktige. Endringer av en slik innarbeidet praksis og oppfatning har ingen gode grunner for seg.

⁶⁷ Axelsen og Hopsnes (2005)

At mistankebegrepet i hvitvaskingslovgivningen oppfattes som uklart for de rapporteringspliktige, kan virke uheldig og skape etiske problemstillinger. Flere elementer kan forklare dette. For det første vil flere enn én faktor påvirke mistanke. Ikke bare forhold som transaksjonenes legitime formål, størrelse eller uvanlige karakterer kan spille inn. Med et løst mistankebegrep vil en bankansatts oppfatning av hva som er mistenkelig også bero på den enkeltes vurderinger, som vil være relative. Hvilke transaksjoner som blir undersøkt og innrapportert, vil kunne avhenge av hvilken type bankfunksjonær man treffer i skranken, eller komme an på hvem som behandler transaksjonen. En helt nyansatt vil for eksempel ha et lite vurderingsgrunnlag i forhold til en som har jobbet med transaksjoner i bank i 20 år. Den som har jobbet i bank i 20 år, vil etter alt å dømme sannsynligvis lett kunne avgjøre om en transaksjon er mistenkelig, og dermed finne ut om det er grunnlag for å undersøke eller ikke. En nyansatt derimot vil ikke ha noen forutsetninger for å avgjøre slikt og vil antagelig bruke mye mer tid og ressurser på å vurdere hvorvidt en transaksjon er mistenkelig.

For det andre er det god grunn til å anta at objektivt konstaterbart faktum vil kunne innvirke på forståelsen av mistankebegrepet.⁶⁸ Ved personlig kundebehandling vil mange ulike elementer kunne utløse en skrankeansatts mistanke. Dette kan blant annet være oppførsel, utseende, bekledning og språkbruk. Slike observasjoner er også relative og vil dermed bli vurdert forskjellig av de ansatte. Dette momentet kan sammenlignes med straffesaker hvor også et vitnes troverdighet kan oppfattes ulikt. Dersom for eksempel en ungdom som vanligvis aldri har store summer på konto, foretar et kontantinnskudd på kr. 100 000 mens en stor kameratgjeng står og venter bak han, vil dette antagelig skape større hvitvaskingsmistanke enn om en gammel enslig dame hadde gjort det samme. Den bankansatte vil i et slikt tilfelle kunne trekke den slutningen at damen har hatt pengene liggende i madrassen sin, mens ungdommen kanskje har omsatt narkotika eller har blitt tvunget til å sette inn andres ”svarte penger” på sin konto. Man ser altså at hva som er

⁶⁸ Hvitvaskingslovens undersøkelses og rapporteringsplikt: teori og praksis s.13

mistenkelig, er avhengig av hva man sammenligner med. I forhold til guttens fremtoning og kontobeholdning er hans transaksjon mistenkelig i forhold til den gamle damens.

Når man tenker på hvor store konsekvenser innrapportering til ØKOKRIM kan få for de involverte, kan det reises spørsmål om hvorvidt rapportering på grunnlag av slike skjønnsvurderinger er etisk forsvarlig. Det er betenkelig hvis enkelte bankansatte rapporterer på grunnlag av magefølelse, mens andre bankansatte ikke rapporterer før de nesten har håndfaste bevis. På den annen side vil slike observasjoner og bedømmelser være betydningsfulle i kampen mot at det finansielle system misbrukes til hvitvasking. Det kan på den måten anføres at det å overlate en skjønnsmessig kompetanse til bankene, er både nødvendig og formålstjenlig. Videre må det også antas at ØKOKRIM ville fått et betraktelig større ansvar dersom bankene ikke hadde hatt en slik kompetanse, hvilket ville sprengt deres ressurser. Hva som imidlertid er gjeldende rett angående disse vurderingene, er uklart. Det kan imidlertid fastslås at bankene utøver et slikt skjønn selv om dette ikke følger av loven, og at dette skjønnnet er fordelaktig.

I den ovenfor nevnte dommen fra Borgarting lagmannsrett blir mistankebegrepet tatt opp.⁶⁹ Spørsmålet her var hvorvidt en advokat hadde brutt legitimasjons- og undersøkelsesplikten etter hvitvaskingsloven §§ 5 og 7. Transaksjonen gjaldt en bankremisse på kr. 1,8 millioner som advokaten mottok fra en klient som da var konkurs og oppholdt seg i utlandet. Remissen ble videre satt inn på advokatens klientkonto. Ved en slik finansiell transaksjon hadde advokaten plikt til å foreta identitetskontroll, noe som ikke ble gjort. Identitetskontroll faller imidlertid utenfor denne avhandlingens kjerne, og rettens drøfteleser angående dette vil jeg ikke gå nærmere inn på. Når det gjelder undersøkelsesplikten etter § 7 derimot, er dommen interessant for oppgaven. Spørsmålet var om forholdene rundt transaksjonen ga grunn til mistanke som utløser undersøkelsesplikt. Lagmannsretten viser til forarbeidenes uttalelser om mistankebegrepet og uttaler videre at det avgjørende er om det foreligger et forhold som etter sin art gir

⁶⁹ LB-2007-113159

grunnlag for mistanke, altså et objektivt holdepunkt. Det uttales i denne forbindelse at det er påfallende at beløpet blir overført fra klienten til advokaten ved transport av bankremisse i stedet for å benytte en direkte kontooverføring. Retten kommer på grunnlag av dette frem til at bankremissen på 1,8 millioner og forholdene rundt transaksjonen, blant annet det at klienten var konkurs, var av en slik art at det ga grunnlag for en tilstrekkelig mistanke til å utløse undersøkelsesplikten. Vi ser at ut i fra en vurdering av det objektive faktum, her konkursen, burde advokaten foretatt undersøkelser. Dersom klienten ikke hadde vært konkurs, ville det stilt seg annerledes. Vi ser altså at hva som utløser undersøkelses- og rapporteringsplikt, er relativt.

Etter bevisførselen i saken kom det fram at beløpet ikke stammet fra en straffbar handling, dette endret imidlertid ikke at det forelå overtredelse av § 7. Det kan fremstå underlig at det konstateres brudd på hvitvaskingsloven uten at det var tilknytning til utbytte av en straffbar handling. At det ikke var tilknytning, må likevel sies å være et utslag av nærmere undersøkelser. Det avgjørende er om det på tidspunktet for da undersøkelsen burde vært foretatt, foreligger mistanke om at en transaksjon har tilknytning til utbytte fra straffbar handling. Det spiller ingen rolle om det senere viser seg at transaksjonen ikke hadde tilknytning til straffbar handling. Hele poenget med undersøkelsesplikten er jo nettopp dette, å avkrefte eller bekrefte mistanke. Er transaksjonen mistenkelig når den blir foretatt, utløses plikten. Det var således på det rene at advokaten hadde brutt hvitvaskingsloven § 7.

Et moment som også kan drøftes i forbindelse med mistankebegrepet, er hvorvidt det kreves undersøkelser når mistenkelige transaksjoner blir overført fra noen som også har rapporteringsplikt. Med andre ord, hvorvidt det foreligger undersøkelsesplikt for transaksjoner mellom ulike banker. Et eksempel på dette foreligger i den ovenfor nevnte dommen fra Borgarting lagmannsrett. Her ble det utstedt en bankremisse på 1,8 millioner. En bankremisse er et gjeldsbrev som er utstedt fra en bank som forplikter seg til å innfri det ved forevisning.⁷⁰ Når en person er gått konkurs, vil en bank normalt foreta en nødvendig

⁷⁰ Jusleksikon

kontroll av midler som har kommet inn på vedkommendes konto. Banken har således foretatt undersøkelser, og bankremissen blir overført til advokaten som innløser denne. Det oppstår da spørsmål om det også er nødvendig at advokaten foretar en undersøkelse av transaksjonen fra hans klient når banken allerede har gjort det. Når bankremissen er utstedt av en bank, er det grunn til å tro at dersom det var mistanke om at beløpet stammet fra utbytte fra en straffbar handling, har dette blitt undersøkt av banken før de lot transaksjonen gå igjennom. Dette kan man likevel ikke gå ut i fra. Lagmannsretten fastslår at ”undersøkelsesplikten må gjelde for hver enkelt mottaker av et beløp, uansett om det kan legges til grunn at beløpet kommer fra en annen som også er undersøkelsespliktig”. Det kan likevel antas at dette ikke etterfølges av de rapporteringspliktige i praksis. Dette kommer av at plikten er relativ og således avhenger av situasjonen og øvrige forhold rundt transaksjonen. Når en transaksjon kommer fra en rapporteringspliktig, vil nok mange anta at transaksjonen er i orden og således ikke undersøke den ytterligere. En slik fremgangsmåte vil kunne bli et problem for banknæringen, og det er således viktig at selv om en transaksjon kommer fra en annen rapporteringspliktig, skal den behandles som om den kom fra en helt ny kunde.

For at loven skal fungere tilfredsstillende, er det viktig at mistankebegrepet blir oppfattet forholdsvis likt av alle de rapporteringspliktige. Finansieringsvirksomhetslovens § 2-17 hadde et vesentlighetskriterium. Dette ble ikke videreført i hvitvaskingsloven fordi det var vanskelig for de rapporteringspliktige å forholde seg til. Det kan spørres om det vil være hensiktsmessig å innføre et kriterium igjen, men i en annen form, slik at de bankansattes praksis ble mer ensartet. Dette er imidlertid ikke ønskelig. Man risikerer da at de rapporteringspliktiges terskel for å rapportere blir høy, og at ØKOKRIM på den måten går glipp av sikre og verdifulle opplysninger. Det kan anføres at det er mer formålstjenlig med en lav terskel slik at alle mistenkelige situasjoner blir rapportert. Skjønnsmessige vurderinger fra førstelinje-ansatte er dessuten betydningsfulle for å hindre hvitvasking, et vesentlighetskriterium vil ikke kunne måles med deres personlige oppfatninger.

Det kan konkluderes med at lovgivningen rundt mistankebegrepet er vag. Retningslinjer utgitt etter innføringen av loven har vært oppklarende, men fremdeles fremstår loven som noe uklar og uorganisert. Konkrete eksempler mangler. Det er likevel slik at en oppstilling av eksempler aldri blir uttømmende. Poenget er at plikten er relativ og beror på skjønn. Videre vil det avgjørende for om det foreligger en mistanke som utløser undersøkelsesplikt, i følge ordlyden være opplysningene de rapporteringspliktige allerede har gjennom kjenn - din – kunde prinsippet, og hvorvidt transaksjonen etter sin art er mistenkelig. Altså vil en kombinasjon av skjønnsmessige vurderinger sammenholdt med opplysninger banken allerede besitter, være utslagsgivende.

4.3.3 Tilknytning til utbytte av en straffbar handling

Etter hvitvaskingsloven § 7 oppstilles det vilkår om at transaksjonen har tilknytning til utbytte fra en straffbar handling. Altså er det ikke nok at det foreligger mistanke om straffbar handling, men den må videre ha tilknytning til transaksjonen. Dersom en bankansatt for eksempel ser at en person uten førerkort kommer kjørende til banken for å søke boliglån, vil det ikke oppstå undersøkelsesplikt på bakgrunn av den ulovlige kjøringen, denne har ingen tilknytning til transaksjonen. Det er altså ikke mistanken om at en klient har begått en straffbar handling, som utløser undersøkelses- og rapporteringsplikten. Det vil være den etterfølgende transaksjonen som medfører at kunden får en tilknytning til utbyttet fra den straffbare handlingen, som utløser plikten.⁷¹

4.3.3.1 Utbytte

Hvitvaskingsloven retter seg ikke bare mot hvitvasking av penger, men mot hvitvasking av alle typer ”utbytte” fra straffbare handlinger. Ved tolkningen og forståelsen av hvitvaskingslovens § 1, herunder begrepet ”utbytte av en straffbar handling” skal det legges

⁷¹ Finansdepartementets brev til revisorforeningen

til grunn den samme forståelsen som etter straffeloven § 317 om heleri og hvitvasking.⁷² I Straffelovens § 317 forarbeider, jfr. Ot.prp.nr 53 (1992-1993) uttaler Justisdepartementet at

”med utbytte menes noe som har vært fremskaffet ved en straffbar handling eller som på annen måte står i nær sammenheng med en straffbar handling. Eksempler på utbytte er tjuvegods, penger fra et ran, ulovlig importerte våpen, eller ulovlig fanget vilt, eller inntekter av narkotikasalg, spionasje eller hallikvirksomhet.”⁷³

For banker og i hvitvaskingstilfeller er det som regel penger som er det vanligste, men det kommer frem i de samme forarbeidene at også fast eiendom, en tjeneste eller fordring eller et immaterielt retts gode kan være utbytte.⁷⁴

Videre angis at begrepet er så vidt at det vil kunne omfatte tilfeller hvor en straffbar handling har ført til at utgifter har blitt spart. Det ble i forarbeidene foreslått at det ville være hensiktsmessig å ta inn begrepet ”fordel” i tillegg til ”utbytte”, og at det skulle tillegges vekt hvor direkte fordelene fulgte av lovbruddet. Det ble anført at med et slikt fordelsbegrep ville man slippe tvilstilfeller hvor det var usikkerhet om noe kunne betegnes som ”utbytte”, men hvor det klart ble rammet av ”fordel”.⁷⁵ Departementet fulgte imidlertid ikke opp dette forslaget, det ble ansett for å være for vidt og ville med det ramme en del tilfeller som man ikke tok sikte på, dessuten vil de mest straffverdige forholdene uansett rammes av ”utbytte”.⁷⁶ Videre ble det klargjort at ”utbytte” i alle fall ville kunne dekke tilfeller hvor en straffbar handling har medført sparte utgifter. ”Utbytte” er således ikke synonymt med ”fordel”.⁷⁷

⁷² Ot.prp.nr.72(2002-2003)s.17

⁷³ Ot.prp.nr.53(1992-1993)s.25

⁷⁴ L.c.

⁷⁵ Ot.prp.nr.53(1992-1993)s.11-12

⁷⁶ L.c.

⁷⁷ Ot.prp.nr.53 (1992-1993) s.24-25

Et eksempel på et tilfelle hvor "utbytte" omfattes av en straffbar handling som har ført til sparte utgifter, vil være hvis man har kjøpt en bil i utlandet og tatt den med hjem for så å sette på falske skilter, man har unngått utgiftene ved å importere den til Norge. Dette vil da kunne bli sett på som utbytte.

Spørsmålet om spart skatt ved skatteunndragelse er "utbytte" av en straffbar handling ble drøftet av Høyesterett i Rt.1997 s.1637. Førstvoterende uttalte:

"Etter min mening er det ikke tvilsomt at besparelser, i likhet med hva som gjelder for "vinning" i straffeloven § 34 , i alle fall til en viss grad må regnes som "utbytte". Språklig sett synes "utbytte" å relatere seg til hva man tjener eller vil tjene ved en straffbar handling, slik at det ikke kreves at man positivt er tilført fordeler. I tillegg viser forarbeidene, Ot prp nr 53 (1992-93) side 11-12, at departementet forutsatte at besparelser i alle fall i visse tilfeller skulle regnes som "utbytte"."⁷⁸

Videre uttales:

"Da skatteunndragelse var uttrykkelig nevnt i høringsnotatet, og den aktuelle delen av notatet er sitert i proposisjonen, hadde det vært naturlig å presisere det dersom skatteunndragelse ikke skulle omfattes."⁷⁹

Avgifts- og skatteunndragelser omfattes dermed klart av utbyttebegrepet, og det samme er også lagt til grunn i forarbeider til ny hvitvaskingslov fra 2007.⁸⁰

Det kan konkluderes dit hen at med utbytte forstås formuesgoder som har vært fremskaffet ved en straffbar handling, eller som på annen måte står i nær sammenheng med en straffbar handling. Det er uten betydning for rapporteringsplikt om utbyttet er blitt endret eller ombyttet.⁸¹

⁷⁸ s.1639

⁷⁹ L.c.

⁸⁰ NOU 2007:10 s.63

⁸¹ Kredittilsynets rundskriv 13/2006

4.3.3.2 Straffbar handling

Videre kreves det at utbyttet stammer fra en straffbar handling. Av NOU 2007:10 fremgår det at begrepet ”straffbar handling” etter ordlyden omfatter enhver straffbar handling, uten avgrensning til art, alvorlighetsgrad, hvem som har utført den eller hvem som er fornærmet. Handlingen kan være straffbar enten etter straffeloven eller etter særlovgivningen. Eksempelvis kan utbyttet stamme fra forbrytelser mot alkoholloven. Avgifts- og skatteunndragelser omfattes som nevnt tidligere også. Departementet foreslo i forarbeidene til strl. § 317 at bestemmelsen som hovedregel skulle være begrenset til utbytte av en forbrytelse. Skatteunndragelse ble i denne sammenheng nevnt som eksempel på en forbrytelse som ofte medfører vinning. På bakgrunn av høringsuttalelsene kom departementet til at bestemmelsen burde "gjelde utbytte fra alle straffbare handlinger, og dermed også utbytte fra forseelser", jf Ot. prp nr 53 (1992-93) side 14. Dette ble begrunnet med at det var et behov for å ramme straffbare handlinger generelt og ikke bare forbrytelser. Straffbar handling inkluderer således både forbrytelser og forseelser.

Selv om det kreves at transaksjonen har tilknytning til utbytte fra en straffbar handling, er det ikke en hensikt at undersøkelsene skal klargjøre omstendighetene rundt den straffbare handlingen, eksempelvis hvor utbyttet stammer fra. Det er heller ikke nødvendig at mistanken er knyttet til en bestemt straffbar handling. Dette blir også bekreftet av Høyesterett som tok stilling til spørsmålet i forbindelse med straffelovens § 317. Dommen er inntatt i Rt.2006 s.466. Førstvoterende Øie uttalte:

”Min forståelse av denne lovbestemmelsen er at det ikke kan oppstilles noe vilkår om at utbyttet skal kunne tilbakeføres til konkrete straffbare handlinger - for eksempel konkrete tyverier, ran eller narkotikaforbrytelser.

Det som må bevises, er at utbyttet - i dette tilfellet pengene - stammer fra en eller flere straffbare handlinger. Påtalemyndigheten har bevisbyrden og det gjelder samme beviskrav som ellers i strafferetten”

Vurderingen av bevistemaet blir også klargjort i den samme dommen. Om dette uttaler Høyesterett:

”Når den bakenforliggende handlingen ikke er identifisert, blir bevistemaet ikke hvilke konkrete handlinger som har gitt grunnlag for utbyttet. Bevistemaet må da være om det kan utelukkes at de midlene det er tale om, kan stamme fra lovlige kilder, for eksempel inntekt, formue/oppsparte midler, gave eller ulike former for lån. For at det skal kunne konkluderes med at midlene stammer fra en eller flere straffbare handlinger, må lovlige kilder kunne utelukkes. Beviskravet er her - som ellers i strafferetten - strengt. Kan det ikke utelukkes at midlene har en lovlig kilde, er det ikke grunnlag for domfellelse.”

Den bankansatte behøver med andre ord ikke vite hva slags straffbar handling utbyttet kommer fra.

4.3.4 Forhold som rammes av straffeloven § 147a og § 147b

Ved lovendring 28.juni 2002 ble undersøkelses- og rapporteringsplikten etter finansvirksomhetsloven § 2-17 utvidet til også å omfatte mistanke om forhold som rammes av straffeloven § 147a og § 147b. Bestemmelsen var en gjennomføring av FN-konvensjonen 9.desember 1999 om bekjempelse av terrorfinansiering og FNs sikkerhetsresolusjon 1373, 28. sept 2001, som kom i stand på grunn av terrorangrepene i USA 11.september 2001. Terrorvirksomheten har ikke geografiske begrensninger, så det var av den grunn behov for samarbeid på tvers av landegrensene.

Henvisningen til straffeloven § 147a og § 147b innebærer at de rapporteringspliktige skal undersøke transaksjoner ved mistanke om tilknytning til terrorhandlinger, eller finansiering av terrorvirksomhet. For å straffes etter § 147a må gjerningspersonen ha begått eller truet med å begå en av de alvorlige straffbare handlingene som nevnes i første ledd, med et forsett som er nevnt i bokstavene a, b eller c. I straffeloven § 147b straffes den som fremskaffer eller samler inn penger eller andre formuesgoder med det forsett at disse helt

eller delvis skal brukes til finansiering av terrorhandlinger, som definert i § 147a første ledd. Dersom undersøkelsen ikke avkrefter mistanken, skal det rapporteres til ØKOKRIM.

Dersom det oppstår en transaksjon som vekker mistanke om terrorvirksomhet, er det i slike tilfeller ikke krav om at det skal være et ”utbytte” i forbindelse med disse straffbare handlingene.⁸² ”Utbyttet” kan dermed stamme fra legale midler. Det avgjørende her er ikke hvor pengene kommer fra, men hvor de skal og hva de skal brukes til. Ved slike mistanker er undersøkelser knyttet til hvem som mottar pengene, like interessante som hvem som har forestått transaksjonen. På bakgrunn av dette er det ved transaksjoner man mistenker har tilknytning til straffelovens § 147a og § 147b, grunnlag for å gjennomføre transaksjonen eller ”fryse” den når pengene har gått ut fra avsenderens konto. Som utgangspunkt skal en mistenkelig transaksjon ikke gjennomføres før ØKOKRIM er varslet, men i terrorforbindelser vil det være av betydelig interesse å se hvor pengene går. På den måten er man sikre på at pengene er tenkt overført til eksempelvis en terrororganisasjon. Dessuten vil man når pengene er ”frost”, kunne inndra pengene slik at de ikke kommer frem og blir brukt til det de var tiltenkt.

Transaksjoner med personer og selskaper som ifølge FNs sanksjonskomité regnes å ha tilknytning til Taliban og Al-Qaida, er underlagt et eget regelverk, jf. forskrift 22. des. 1999 nr. 1374 med hjemmel i lov 7. juni 1968 nr. 4 (lov om vedtak i FNs Sikkerhetsråd). Reglene innebærer blant annet plikt til frysing av midler og underretning til Politiets sikkerhetstjeneste

4.4 Rapporteringspliktens innhold

4.4.1 Vilkårene for rapporteringsplikt

Jeg har i avhandlingen valgt å behandle undersøkelses- og rapporteringsplikten hver for seg. Det reiser seg flest problemstillinger i forhold til undersøkelsesplikten, og den delen

⁸² Kredittilsynets rundskriv 13/2006 pkt.4.6.

har av den grunn blitt omfattende. Mye av det samme vil også gjelde rapporteringsplikten, men jeg ser ingen grunn til å dobbeltbehandle emnene.

Rapporteringsplikten følger av hvitvaskingsloven § 7 annet ledd. Denne lyder:

”Dersom undersøkelsene ikke har avkreftet mistanken, skal den rapporteringspliktige av eget tiltak oversende opplysninger til ØKOKRIM om den aktuelle transaksjonen og om de forhold som har medført mistanke. Den rapporteringspliktige og ansatte skal på forespørsel gi ØKOKRIM alle nødvendige opplysninger om transaksjonen og mistanken.”

Dette innebærer at dersom bankene har foretatt diverse undersøkelser av den mistenkelige transaksjonen og mistanken om at transaksjonen har tilknytning til utbytte fra en straffbar handling, terrorhandling eller finansiering av terrorhandling fortsatt består, skal de sende rapport til ØKOKRIM.

Det stilles ikke krav til at mistanken er sterkere for å rapportere, enn for å undersøke.⁸³ Det holder at den samme mistanken ikke har blitt avkreftet, det er ikke et krav at den har blitt styrket. I praksis vil det nok likevel ofte være tilfelle at undersøkelser som ikke avkrefter mistanken, mer eller mindre fører til at mistanken blir forsterket. Det kan dermed også for rapporteringsplikten så vel som for undersøkelsesplikten, legges til grunn at mistankekravet ikke nødvendigvis må være høyt.

Når det skal vurderes hvorvidt det skal rapporteres eller ikke, må det skilles mellom lovbruddene som har gitt utbytte, og de etterfølgende handlinger for å sikre utbyttet, nettopp hvitvaskingshandlingen. At banken blir oppmerksom på en straffbar handling, medfører ikke alene at rapporteringsplikten inntreffer. Det må i tillegg foreligge en tilknyttende handling som innebærer å omgjøre utbyttet til hvite legale midler.⁸⁴ Ved vurderingen av om det har oppstått rapporteringsplikt, må også lovens formål jfr. § 1, tas i

⁸³ Axelsen og Hopsnes(2005)

⁸⁴ Kredittilsynets rundskriv 13/2006 pkt.6

betraktning. Etter denne bestemmelsen fremkommer det at hensikten med loven er å bekjempe hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger. Det følger også videre av bestemmelsens forarbeider at reglene ikke er utformet for å avdekke eller hindre ulovlige forhold som ikke kan sies å ha en viss tilknytning til hvitvasking. Det er imidlertid utvilsomt ønskelig at en streng rapporteringsplikt medfører at profittmotivert kriminalitet blir mindre attraktivt. Det er også viktig å understreke at selv om en handling tilsynelatende fremstår som en primærforbrytelse, kan den være en del av en hvitvaskingsprosess.⁸⁵

Det kan være vanskelig å angi konkrete eksempler på tilfeller som skal rapporteres. Jeg vil også her trekke inn den ovenfor nevnte dommen fra Borgarting lagmannsrett. Her ble det slått fast at undersøkelsesplikt var inntrådt. Man kan da legge til grunn at dersom advokaten hadde undersøkt transaksjonen og mistanken fortsatt bestod, skulle det vært rapportert til ØKOKRIM.

Etter den tidligere bestemmelsen i finansieringsvirksomhetsloven § 2-17 var det et krav om at den straffbare handlingen utbyttet stammet fra, måtte ha en strafferamme på minst seks måneder. Det skulle med andre ord ikke rapporteres dersom den kriminelle handlingen innebar lavere fengselsstraff enn seks måneder. Hvis det da forelå en transaksjon som man mistenkte kunne ha tilknytning til utbytte fra en straffbar handling, måtte man før undersøkelse og innrapportering foreta en avveining av hvorvidt forholdet ville medføre mer enn seks måneders fengsel. Med dagens regelsett er en slik avveining unødvendig ettersom strafferammebegrensningen ble opphevet ved dannelsen av hvitvaskingsloven. Dette ble begrunnet ut i fra hensynet til at den rapporteringspliktiges kunnskap og innsikt om strafferett er begrenset, og det oppsto av den grunn praktiske problemer med å knytte mistanken til en bestemt straffbar handling.⁸⁶ Den nåværende regelen er enklere å praktisere for de rapporteringspliktige og er også retts teknisk enkel.⁸⁷

⁸⁵ L.c.

⁸⁶ Ot.prp.nr.72(2002-2003)s.51

⁸⁷ L.c.

I en bank skal det utarbeides forsvarlige kontroll- og kommunikasjonsrutiner som sikrer undersøkelsesplikten. Det skal videre være rapporteringssystemer hvor de ansatte ved mistanker skal rapportere til sin foresatte og til en hos den rapporteringspliktige særlig oppnevnt person eller avdeling. Denne personen eller avdelingen skal være direkte underlagt en særskilt utpekt person på ledernivå, som skal påse at kontroll- og kommunikasjonsrutiner er etablert, og at rutinene følges når det foreligger mistenkelige transaksjoner. Dette følger av hvitvaskingsforskriften § 10. Videre følger det av forskriftens § 11 at det er denne hvitvaskingsansvarlige som skal oversende opplysningene og gjennomføre rapporteringen til ØKOKRIM på et standardisert formular fastsatt og godkjent av ØKOKRIM.

4.4.2 Hvilke opplysninger skal sendes til ØKOKRIM

Hvis mistanken etter hvitvaskingsloven § 7 første ledd ikke avkreftes av nærmere undersøkelser, skal transaksjonen rapporteres til ØKOKRIM jfr. § 7 annet ledd. Opplysninger som oversendes til ØKOKRIM etter hvitvaskingsloven § 7, skal etter hvitvaskingsforskriften § 11

”så vidt mulig inneholde en beskrivelse av bakgrunnen for mistanken, herunder opplysninger om mistenkte, eventuelle tredjemenn, eventuelle kontoopplysninger og opplysninger om bevegelser på konto, opplysninger om transaksjonens art og størrelse og hvorvidt transaksjonen er gjennomført samt til hvem midlene skal overføres og midlenes opprinnelse. Som supplement til opplysningene bør relevante dokumenter vedlegges eller ettersendes.”

Plikten til å sende opplysninger gjelder for transaksjoner der det er mistanke om tilknytning til utbytte fra straffbar handling, terrorvirksomhet eller finansiering av terrorvirksomhet, altså kun opplysninger om den aktuelle transaksjonen og om forholdene som har medført mistanken, jfr. hvitvaskingsloven § 7 annet ledd. Hvitvaskingsmeldinger angir sjelden hvilken straffbar handling meldingen knytter seg til.⁸⁸ Av den samme bestemmelsen følger det videre at opplysninger utover dette kun skal oversendes til ØKOKRIM ved forespørsel.

⁸⁸ ØKOKRIM:årsrapport 2006, EFE

Ved forespørsel skal de rapporteringspliktige oversende alle nødvendige opplysninger om transaksjonen og mistanken. Det er den hvitvaskingsansvarlige som skal gjennomføre rapporteringen til ØKOKRIM.

4.4.2.1 MT- rapporter

En MT- rapport er en meddelelse fra en bank eller andre rapporteringspliktige om en mistenkelig transaksjon som kan være tilknyttet utbyttet av en straffbar handling.⁸⁹

Opplysningene om de mistenkkelige transaksjonene det rapporteres om, skal oversendes på et standardisert formular som er godkjent av ØKOKRIM. Det er etablert en mulighet til å rapportere via Internett- portalen Altinn. ØKOKRIM oppfordrer rapporteringspliktig til å benytte Altinn. Vanlig e-post må ikke benyttes ettersom det da kan være fare for at e-mailen blir tappet for informasjon.⁹⁰ Å sende en slik MT-rapport er ikke det samme som å anmelde en sak til politiet. Når enheten for finansiell etterretning i ØKOKRIM mottar en slik rapport, blir opplysningene behandlet ytterligere, og det vurderes ut i fra dette hvorvidt det skal åpnes straffesak eller ikke.

I 2006 mottok Enheten for finansiell etterretning 7042 rapporter i medhold av hvitvaskingsloven og antallet innrapporterte personer var 2347. Av disse er det langt flere menn enn kvinner, og 71 % var norske statsborgere. Bankene hadde dette året en økning i antall rapporter med 37 % sammenlignet med fjoråret. Dette kan forklares med at bankene har fått nye elektroniske overvåkningssystemer. Antall etterretningssaker og straffesaker åpnet i 2006 var til sammen 298. Av de 24 % ikke-norske statsborgerne var de fleste irakere.⁹¹ Antallet innrapporterte selskaper med tilknytning til mistenkkelige transaksjoner i 2006 var 928. Det er mer enn en dobling fra året før. Statistikken domineres av små bedrifter og enkeltpersonsforetak, og de aller fleste selskapene er norskregistrerte.

⁸⁹ L.c.

⁹⁰ Kredittilsynets rundskriv 9/2004

⁹¹ ØKOKRIMS:årsrapport 2006, EFE

4.4.3 Elektroniske overvåkningssystemer

Etter hvitvaskingslovens § 15 skal finansinstitusjoner etablere elektroniske overvåkningssystemer. I hvitvaskingsforskriften § 12 ble det fastsatt at alle finansinstitusjoner innen utløpet av 2004 skulle ha etablert disse systemene. Formålet med elektroniske overvåkningssystemer er å identifisere mistanke om at transaksjoner kan ha tilknytning til utbytte fra straffbare handlinger eller forhold som rammes av straffeloven § 147 a eller 147b. Plikten til å etablere overvåkningssystemene gjelder for rapporteringspliktige som nevnt i hvitvaskingsloven § 4 første ledd nr.1, altså kun finansieringsinstitusjoner. Dette kan forklares med at slike institusjoner utfører transaksjoner i elektroniske system, og at transaksjonene er av et visst volum.⁹² Det er således hensiktsmessig med elektroniske overvåkningssystemer for finansinstitusjoner. Ved automatiserte tjenester som nettbank er det for eksempel mer hensiktsmessig å kontrollere transaksjonene elektronisk enn manuelt. Også med tanke på all internetthandlingen det nå er muligheter til, vil elektroniske systemer være effektive

Med et slikt system blir institusjonene også spart for mye arbeid, systemet identifiserer de mistenkelige transaksjonene for dem. For eksempel melder det fra om irregulære overføringer på en kundes konto. Når en mistenkelig transaksjon er identifisert, har imidlertid systemet gjort jobben, det utfører ikke undersøkelsene i tillegg.

De transaksjonene som systemet identifiserer, må kontrolleres og følges opp manuelt av virksomhetens hvitvaskingsansvarlig før det eventuelt rapporteres til ØKOKRIM.⁹³

Selv om et overvåkningssystem kan identifisere mulige mistenkelige transaksjoner, betyr ikke dette at bankene ikke lenger trenger å følge med på kundenes konti. Systemet er kun ment som et hjelpemiddel, og uavhengig av dette har bankene og deres ansatte like fullt en selvstendig plikt til å opptre i samsvar med hvitvaskingsloven og undersøke mistenkelige

⁹² Ot.prp.nr.72 (2002-2003)

⁹³ L.c.

transaksjoner. Man kan med andre ord ikke skylde på mangler ved overvåkningssystemet dersom banken har blitt misbrukt til hvitvaskingshandlinger.

Et elektronisk overvåkningssystem vil også redusere risikoen for trusler mot de rapporteringspliktige. Ved at systemet oppdager mistenkelige transaksjoner, vil det være umulig å tilbakeføre en undersøkelse direkte til en ansatt.

Selv med et it-system som fanger opp avvik fra en kundes transaksjonsmønster, er det grunn til å anta at mange hvitvaskingshandlinger ikke skiller seg ut. Det er lite som skiller hvitvaskingshandlinger fra lovlige handlinger, og gjennom bankene foregår det mange typer transaksjoner. Dessuten er det grunn til å tro at de som lever av profittmotivert kriminalitet, vet at bankene har en rapporteringsplikt, og at transaksjonene dermed til forveksling ser helt ut som en ordinær og lovlig transaksjon.⁹⁴

4.5 Brudd på rapporteringsplikten

4.5.1 Straff

Hvitvaskingsdirektivets artikkel 14 gav statene et eget ansvar for å treffe passende tiltak for å sikre at alle bestemmelser i direktivet ble gjennomført i sin helhet. Det fulgte av direktivet at statene særlig pliktet å avgjøre hvilke straffetiltak som skulle anvendes for brudd på bestemmelser som ble vedtatt i henhold til direktivet. Artikkelen er gjennomført i den norske hvitvaskingsloven § 16. Av bestemmelsen følger det at ”den som forsettelig overtrer eller medvirker til overtredelse av denne lov eller forskrifter gitt i medhold av loven”, straffes med bøter. Fengsel inntil 1 år kan anvendes ved særlig skjerpene omstendigheter.

⁹⁴ Ingvaldsen og Larsson (2007)

At bestemmelsen bruker uttrykket ”den som”, er utslag av en endring i 2006. Tidligere brukte bestemmelsen ”rapporteringspliktige”. Dette uttrykket skapte imidlertid tvil om hvorvidt bestemmelsen også gjaldt for den rapporteringspliktiges ansatte, eller om det kun gjaldt rapporteringspliktige som foretak, eksempelvis slik at banken fikk en straff. På dette grunnlaget ble det ansett som nødvendig å presisere bestemmelsen slik at det ikke lenger var noe tvil om at også den rapporteringspliktiges ansatte kunne ilegges straffansvar.⁹⁵ Det er således ingenting i veien for at en bankansatt som forsettlig bryter hvitvaskingsloven, kan straffes direkte.

Skyldkravet etter hvitvaskingsloven § 16 er forsett. Forsett er den alminnelige skyldformen for straffansvar i norsk rett jfr. straffelovens § 40. Forsett foreligger når den som utfører en handling, gjør det bevisst og skadefølgen er tilsiktet, det vil si hvor gjerningsmannen har hatt et ønske om å fremkalle resultatet av handlingen.⁹⁶ Etter hvitvaskingsloven § 16 vil handlingen være tilsiktet når en rapporteringspliktig forsettlig har overtrådt eller medvirket til overtredelse av loven eller tilhørende forskrift. Forsett foreligger også dersom gjerningsmannen har regnet det som sikkert eller overveiende sannsynlig at følgen av handlingen inntreffer.⁹⁷ Dette vil være tilfelle dersom en bankfunksjonær har innsett at det foreligger en transaksjon som utløser undersøkelsesplikt, men likevel unnlater å undersøke. Unnlåtelsen innebærer da en aksept av at man gjør noe straffbart. Han har da forsettlig brutt sin undersøkelses- og rapporteringsplikt. Også den som gjennomfører en transaksjonen med den hensikt å hvitvaske, har handlet med forsett og kan straffes selv om transaksjonen ved en tilfeldighet blir oppdaget og ikke gjennomført.⁹⁸

I de såkalte Hawalabank-sakene har personer blitt dømt for brudd på finansieringslovens § 5-1 som tilsvarer dagens hvitvaskingslov § 16. Hawalabank-virksomhet benyttes til pengeoverføringer til land hvor vanlige banksystemer fungerer dårlig. Ved innbetaling av et beløp i Norge kan beløpet utbetales til mottakeren neste dag. Systemet bygger på

⁹⁵ Ot.prp.nr.44 (2005-2006)

⁹⁶ Andenæs s.233

⁹⁷ Andenæs s.233

⁹⁸ L.c

forskuddsbetaling og tillitt.⁹⁹ Slik virksomhet er valutavirksomhet og kan ikke drives uten konsesjon. I Rt. 2005 s.716 og Rt. 2005 s.723 ble daglig leder for slik virksomhet domfelt for overtredelse av finansieringsvirksomhetsloven § 5-1, jfr. § 2-17 på bakgrunn av at han ikke hadde krevd legitimasjon av kundene, til tross for at han hadde forstått at det forelå en slik plikt. Han hadde altså forsettlig brutt finansieringsvirksomhetsloven.

Uaktsom overtredelse er ikke straffbart etter hvitvaskingsloven § 16. Grensen mot forsett vil derfor gå ved om man har innsett muligheten eller bare burde ha innsett muligheten. At uaktsom overtredelse ikke skulle være straffbart, var et krav fra bankfunksjonærenes organisasjon ved tilblivelsen av finansieringsvirksomhetsloven § 2-17.¹⁰⁰ Det ble ansett som et legitimt behov for de mange bankfunksjonærene med et slikt strafferettslig vern mot straffbar uaktsomhet.¹⁰¹ Dette er forståelig med tanke på hvor mange transaksjoner som blir gjennomført i en bank daglig, i de store bankene kan det være opp mot 2 millioner transaksjoner per dag. Uaktsomhet kan imidlertid være straffbart etter straffelovens § 317, dette blir behandlet nedenfor.

Hvorvidt skyldkravet i hvitvaskingsloven er hensiktsmessig, kan diskuteres. I utkast til ny hvitvaskingslov har lovutvalget lagt frem forslag om å utvide skyldkravet til grov uaktsomhet, jfr. lovutkastets § 27. Et slikt utvidet skyldkrav vil kunne føre til en mer effektiv håndhevelse av hvitvaskingslovgivningen ved at de rapporteringspliktige da vil måtte utvise ekstra varsomhet og forsiktighet ved transaksjoner. Høyesterett har uttalt at for at uaktsomheten skal være grov, må det ”foreligge en kvalifisert klanderverdig opptreden som foranlediger sterke bebreidelser for mangel på aktsomhet”.¹⁰² Ny straffelov av 2005 har i § 23 definert uaktsomhet som ”den som handler i strid med kravet til forsvarlig opptreden på et område, og som ut fra sine personlige forutsetninger kan bebreides, er uaktsom. Uaktsomheten er grov dersom handlingen er svært klanderverdig og det er

⁹⁹ Rt.2005 s.716

¹⁰⁰ ØKOKRIMs skriftserie nr.10. Hvitvasking og inndragning av utbytte (1996)

¹⁰¹ Ot.prp.nr.53(1992-1993)s.27-28

¹⁰² Rt.1970 s.1235

grunnlag for sterk bebreidelse.”¹⁰³ Av forarbeidene til den nye straffeloven fremkommer det at vurderingen av om en handling er grovt uaktsom, i utgangspunktet er den samme som for simpel uaktsomhet. Forskjellen avgjøres ut i fra hvor stort avvik og hvor sterk bebreidelse som skal til.¹⁰⁴

Grov uaktsomhet som skyldkrav kan medføre at banken kan straffes for brudd på hvitvaskingsloven dersom deres opptreden er av en slik art at det er et stort avvik fra forsvarlig atferd, og det foreligger en mer kvalifisert form for bebreidelse.

På den annen side kan det sies at med grov uaktsomhet som skyldkrav kan følgen bli at de bankansatte i frykt for å kunne straffes, rapporterer langt flere transaksjoner enn det som var meningen. Dette er uheldig ettersom det da blir en større arbeidsmengde på ØKOKRIM, som får jobben med å sile ut hvilke transaksjoner det er noe mistenkelig ved.

Det kan også anføres at grovt uaktsomme handlinger bør være forbeholdt mer alvorlige forbrytelser. At noen blir kjørt ned av en ruset person i en fotgjengerovergang og blir lam fra livet og ned, vil generelt være langt alvorligere enn om noen gjennomfører en hvitvaskingstransaksjon på kr 15 000 gjennom en bank. I slike tilfeller er alvoret og interessene som er truet, annerledes. Et uaktsomhetskrav for hvitvasking kan da fremstå som i overkant strengt.

Det knytter seg imidlertid sterke offentlige interesser til å motvirke at banker og andre institusjoner og juridiske personer benyttes som kanaler for hvitvasking eller terrorfinansiering.¹⁰⁵ Det ville vært negativt for bankenes renommé dersom de ikke tok slike transaksjoner seriøst. Det er tydelig at lovgiver vektlegger hensynet til å straffe hvitvasking ved vurderingen av et utvidet skyldkrav. Med et skyldkrav som rammer grovt uaktsomme handlinger for de rapporteringspliktige, vil deres oppmerksomhet bli skjerpet.

¹⁰³ Ikke i kraft

¹⁰⁴ Ot.prp.nr.90(2003-2004)s.427

¹⁰⁵ Ot.prp.nr.72(2002-2003)s. 99

Ved at banker og andre rapporteringspliktige også kan straffes for grovt uaktsomme handlinger ved brudd på undersøkelses- og rapporteringsplikten, gir dette omgivelsene inntrykk av at man ønsker å hindre hvitvasking gjennom de finansielle kanaler.

Det kan anføres gode hensyn i begge retninger angående utvidelse av skyldkravet etter hvitvaskingsloven, både hensynet til de rapporteringspliktige og hensynet til samfunnet veier tungt. Jeg mener at et skyldkrav som omfatter grov uaktsomhet, vil kunne ha gode grunner for seg. Dette begrunner jeg ut i fra hensynet til bekjempelse og forebygging av hvitvasking. Til dette kan et skyldkrav som omfatter grov uaktsomhet være et effektivt virkemiddel.

4.5.2 Straffelovens § 317

Som nevnt ovenfor kan brudd på undersøkelses- og rapporteringsplikten også medføre overtredelse av straffelovens § 317 om heleri og hvitvasking. Straffelovens § 317 fikk sin nåværende ordlyd etter en lovendring i 2006. Ved endringslov 30.juni 2006 nr.49 fikk straffeloven kapittel 31 overskriften ” heleri og hvitvasking” som erstattet den tidligere overskriften ”heleri”. I § 317 ble det i tillegg tilføyd et nytt annet ledd om selvvasking, hvitvasking av utbytte fra en straffbar handling man selv har begått.¹⁰⁶ Tidligere har det vært klart at lovovertrederens senere disposisjon over eget utbytte konsumeres av den straffbare handlingen og på den måten ikke ble vurdert som hvitvasking etter straffelovens § 317. Dette var imidlertid ikke helt i overensstemmelse med våre internasjonale forpliktelser som krevde at også ”self-laundering” skulle omfattes av bestemmelsene i straffelovens § 317. Lovendringen var derfor nødvendig for Norges ratifisering av FN-konvensjonen mot korrupsjon, som forplikter statene til å forby «self-laundering». Som eksempler på handlinger som rammes av annet ledd, nevner forarbeidene det å selge delene fra en bil personen selv har stjålet («bilslakt»), eller å kjøpe et pengekrav med kontanter som stammer fra en straffbar handling.

¹⁰⁶ Jfr. Det engelske uttrykket ”self laundering”

Når rapporteringspliktige bryter sine plikter etter hvitvaskingsloven § 7, reiser det seg spørsmål om dette kan anses for overtredelse av straffelovens § 317. Dersom en bankfunksjonær handler på en slik måte at gjerningsbeskrivelsen i bestemmelsen om å yte bistand til å sikre en annen eller seg selv utbytte fra en straffbar handling oppfylles, kan vedkommende straffes etter strl. § 317.

Både forsettlige og uaktsomme overtredelser av § 317 omfattes av bestemmelsen. Dette kan begrunnes med at det ofte er vanskelig å bevise forsettlig hvitvasking. På den måten kan også personer som burde ha forstått at de ytet bistand til å sikre utbytte fra straffbar handling eller utbytte fra egen straffbar handling, bebreides. Vi ser dermed at bankene og andre rapporteringspliktige som kun kan straffes for forsettlige handlinger etter hvitvaskingsloven, likevel kan rammes av uaktsomme handlinger i tilknytning til deres yrker etter straffelovens § 317. Justis- og politidepartementet har imidlertid uttalt at ansatte i en finansinstitusjon som lojalt følger hvitvaskingsloven og medfølgende forskrift, normalt ikke bør anses som uaktsomme etter § 317, selv om personen i en travel arbeidsdag traff en uriktig beslutning om ikke å undersøke transaksjonen nærmere.¹⁰⁷

4.5.3 Tilsynsorgan

Av hvitvaskingsloven § 17 er det gitt tilsynsorgan adgang til å gi rapporteringspliktige pålegg om at forhold i strid med loven eller gitt i medhold av den, skal opphøre. Etter annet ledd kan dette tilsynsorganet ilegge den rapporteringspliktige tvangsmulkt dersom pålegget ikke etterkommes. For banker og andre finansinstitusjoner er det Kredittilsynet som er tilsynsorgan jfr. kredittilsynsloven § 1. Tilsynsarbeidet består av stedlig og dokumentbasert tilsyn som går ut på at det undersøkes om lover og forskrifter etterfølges. Dersom kredittilsynet oppdager at bankene har mangelfulle rutiner som strider mot lov eller forskrift for håndtering av mistenkelige transaksjoner, kan de sette en frist for at forholdene rettes. Bli dette ikke gjort, kan Kredittilsynet ilegge banken tvangsmulkt.

¹⁰⁷ Ot.prp.53(1992-1993)

5 Avslutning

Hensikten bak hvitvaskingsregelverket er at det skal være vanskeligere for de kriminelle å anvende utbyttet av de kriminelle handlingene, eller omgjøre utbyttet til verdier som ikke så lett kan føres tilbake til primærlovbruddet. Gjennom ”kjenn din kunde”- prinsippet har bankene gjort mulighetene til å opptre anonymt ved transaksjoner nærmest umulig.

Undersøkelses- og rapporteringsplikten har siden første hvitvaskingsdirektiv ble utgitt i 1991, blitt mer omfattende. Bankene har fått vidtgående plikter til å undersøke kunder uten store krav til mistanke, en ”diffus” mistanke er som nevnt nok. Samtidig som rapporteringsplikten har blitt stadig mer omfattende, ser vi også at personvern hensynet og taushetsplikten har blitt utfordret. Det er ikke lenger mye som skal til for at det kan foretas undersøkelser av personer. Med tanke på at bankene har muligheter til å få mange opplysninger om kundene, synes jeg det er betenkelig at kundene verken vet eller kommer til å få vite at det er foretatt undersøkelser av dem. Selv om hensynet til å forhindre hvitvasking og oppklare forbrytelser veier tungt, synes jeg man bør vise forsiktighet ved hvitvaskingsmeldinger når man vet hvor alvorlige konsekvenser det kan få for de innrapporterte.

Utvidet rapporteringsplikt har medført en økning i antall hvitvaskingsmeldinger til ØKOKRIM. Det ble i 2006 innrapportert totalt 7042 tilfeller med tilknytning til mistenkelige transaksjoner til Enheten for finansiell etterretning. Det tilsvarende tallet i 2005 var 4893. Dette er en stor økning. De aller fleste meldingene kommer fra finansinstitusjoner, pengeoverføringsaktører og valutavekslingsaktører.

De kriminelle finner nye metoder for å hvitvaske penger. De nye aktuelle trendene går ut på å bruke aksjemarkedet og internett. Internett har ført med seg store samfunnsmessige utfordringer, med en økt grad av betalinger, gambling og pyramidespill.¹⁰⁸ Det antas samtidig at overføringer mellom vanlige finansinstitusjoner som banker vil avta. Lederen

¹⁰⁸ ØKOKRIMS årsrapport 2006, EFE

av ØKOKRIMs Enhet for finansiell etterretning, Sven Arild Damslora, uttaler i en avisartikkel at ”det er en utvikling i retning av at mer organisert kriminalitet bruker andre enn de tradisjonelle kanalene”¹⁰⁹ I følge ØKOKRIM har kriminelle også blitt flinkere til å bruke advokater, eiendomsmeglere og revisorer til hvitvaskingshandlinger fremfor bankene.¹¹⁰ At bankene ikke lenger er like attraktive for hvitvasking, kan forklares med at disse lenge har hatt en rapporteringsplikt og dermed har innarbeidet gode rutiner for undersøkelser og rapportering.

At bankenes har gode rutiner for taushetsplikt, har jeg også fått erfare under arbeidet med avhandlingen. Flere banker jeg har vært i kontakt med for å få informasjon om hvordan de skaffer til veie kundeopplysninger og lignende, har bekreftet dette. Det er betryggende å vite at bankene har gode rutiner for behandling av personlige opplysninger. Dersom det var stor åpenhet rundt informasjon om bankenes hvitvaskingsrutiner, ville det vært lettere for de kriminelle å omgå disse rutinene

Det er viktig at det er en balansegang mellom hensynet til å hindre profittmotivert kriminalitet og personvern hensyn. For meg ser det ut til at bankene i dag har ivaretatt denne balansegangen. De har gode rutiner for både rapportering og taushetsplikt. Det skal imidlertid bli spennende å følge utviklingen av denne balansegangen og se hvorvidt personvernet må vike ytterligere. Ettersom de kriminelle stadig finner nye metoder for hvitvasking tror jeg utfordringen med å bekjempe hvitvasking i fremtiden blir store.

¹⁰⁹ Stenseng (Aftenposten)

¹¹⁰ L.c.

6 Litteraturliste

Bøker

Andenæs, Johs. Alminnelig strafferett. 5.utgave. Oslo, 2005.

Hvitvaskingslovens undersøkelses- og rapporteringsplikt: teori og praksis. Anne Brokka Davidsen [et al.] Bergen 2006

Jusleksikon. Jon Gisle [et al.] Drammen 1999

L'Abée-Lund, Sven. Kommentar til hvitvaskingsloven. I: Norsk lovkommentar elektronisk utgave

Syrén, Agneta, Svarta pengar- en handbok om penningtvätt. Stockholm 2005

Artikler

Axelsen, Niels Kristian og Roald Hopsnes. Hvitvaskingsloven – Er undersøkelses- og meldepliktsreglene for advokater og fondsmeglere hensiktsmessig utformet? I: Tidsskrift for strafferett, årg. 5 nr.1.(2005) s.9-46

Berg, Jens Petter. Finansinstitusjoners rapporteringsplikt til ØKOKRIM ved mistanke om hvitvasking av penger – et gjennombrudd for ”informant” - samfunnet? I: Kritisk juss nr.3 1996.s.147-163

Dyrnes, Anne-Mette. Inndragning og andre utbytterettede tiltak mot organisert kriminalitet I: Organisert og økonomisk kriminalitet - myter og realiteter. Politihøgskolen Oslo 2004. s53-62

Engh, Jone. Finanslovgivningens regler om tiltak mot hvitvasking av penger I: Tidsskrift for forretningsjuss. Årg.7 nr.4(2001)s.431-450.

Ingvaldsen, Karsten og Paul Larsson. Hvitvasking på det norske verdipapirmarkedet: om hvitvaskings betingelser. I: Skatteundandragende, penningtvätt och organiserad brottslighet / Dan Magnusson och Hans Sjögren. Stockholm 2007, s.77-100

Stenseng, Sverre. Hvitvasking til skatteparadiser. I: E24,Aftenposten. 4.februar 2007 (nettutgave)

Sundberg, Johann D. Får 7 års fengsel. I: E24, Aftenposten.19.oktober 2007 (nettutgave)

Sæter, Kjetil. Slik skaffet Rasool - brødrene seg luksusbiler. I: Aftenposten 29.august 2007 (nettutgave)

Østby, Roar. Tiltak mot hvitvasking – Meldesystemet i Praksis. I: Tidsskrift for strafferet. Årg. 2 nr. 2.(2002) s.190-195

Lover

1902 Almindelig borgerlig straffelov (straffeloven) av 22.mai 1902 nr.10

1956 Lov om tilsynet for kredittinstitusjoner, forsikringsselskaper og verdipapirhandel m.v. (kredittilsynsloven) av 7.desember 1956 nr.1

1961 Lov om sparebanker (sparebankloven) av 24. mai 1961 nr.1

1961 Lov om forretningsbanker av 24.mai 1961 nr.2

1968 Lov til gjennomføring av bindende vedtak av De Forente Nasjoners Sikkerhetsråd av 7.juni 1968

1981 Lov om rettergangsmåter i straffesaker(straffeprosessloven) av 22.mai 1981 nr.25

1988 Lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner (finansieringsvirksomhetsloven) av 10.juni 1988 nr.40

- 1992 Lov om gjennomføring i norsk rett av hoveddelen i avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS) m.v. (EØS-loven). Av 27. november nr.109
- 2003 Lov om tiltak mot hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger mv. av 20.juni 2003 nr.41
- 2005 Lov om straff av 20.mai. 2005 (ikke i kraft)

Forskrifter

- 2003-12-10 nr.1487 Forskrift om tiltak av utbytte fra straffbare handlinger (hvitvaskingsforskriften)
- 1999-12-22 nr.1374 Forskrift om sanksjoner mot Usama bin Laden, Al-Qaida og Taliban.

Forarbeider

- NOU 2007:10 Om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering
- NOU 2002:14 Finansforetakenes virksomhet II
- Ot.prp. nr.44 (2005-2006) Om lov om endringer i lov 18. juni 1993 nr. 109 om autorisasjon av regnskapsførere (regnskapsførerloven), lov 15. januar 1999 nr. 2 om revisjon og revisorer (revisorloven), lov 10. juni 1988 nr. 40 om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner (finansieringsvirksomhetsloven) og enkelte andre lover.
- Ot.prp. nr.72 (2002-2003) Lov om tiltak mot hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger m.v.
- Ot.prp.nr.90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven)
- Ot.prp.nr.81 (2002-2003) Opphevelse av valutareguleringsloven og penge- og kredittreguleringsloven
- Ot.prp.nr.22 (1995-1996) Om lov om endringer i lov 10.juni 1988 nr.40 om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner og visse andre lover(tiltak mot hvitvasking av penger)

Ot.prp. nr.53 (1992-1993) Om lov om endringer i straffeloven (hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger)

Konvensjoner, resolusjoner, etc.

Terrorfinansieringskonvensjonen FN-konvensjonen 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme.

FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 28. september 2001

FN konvensjonen mot korrupsjon 31. oktober 2003

Financial Action Task Force on money laundering, the forty recommendations. Juni 2003.

Direktiver

91/308/EØF RÅDSDIREKTIV av 10. juni 1991 om tiltak for å hindre at det finansielle system brukes til hvitvasking av penger [Hvitvaskingsdirektiv nr 1]

2001/97/EF EUROPAPARLAMENTS- OG RÅDSDIREKTIV av 4. desember 2001 om endring av rådsdirektiv 91/308/EØF om tiltak for å hindre at det finansielle system brukes til hvitvasking av penger. [Hvitvaskingsdirektiv nr 2]

2005/60/EF EUROPAPARLAMENTS- OG RÅDSDIREKTIV av 26. oktober 2005 om tiltak for å hindre at det finansielle systemet blir benyttet til hvitvasking av penger og finansiering av terrorisme

Rundskriv

- Kredittilsynets rundskriv 9/2004 Veiledning til ny lov og forskrift med tiltak mot hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger mv.
- Kredittilsynets rundskriv 13/2006 Regelverket om tiltak mot hvitvasking av penger m.m. - veiledning til problemstillinger som har særlig betydning for revisorer og regnskapsførere

Dommer

- Rt. 2006 s.466
- Rt. 2005 s.716
- Rt. 2005 s.723
- Rt. 1997 s.1637
- Rt. 1970 s.1235

LB-2007-113159

Annet

Traktat av 25 mars 1957 om opprettelse av det Europeiske økonomiske Felleskap (EØF).Roma – Traktaten

EØS-avtalen Vedlegg IX. Finansielle tjenester

ØKOKRIMS årsrapport 2006 fra Enheten for finansiell etterretning.

ØKOKRIMs skriftserie nr.10 Hvitvasking og inndragning av utbytte. Oslo 1996

Finansdepartementets brev av 17. januar 2005 til Den norske Revisorforeningen

Damslora, Sven Arild. Samtale hos ØKOKRIM 25.oktober 2007

Internettadresser

www.fatf-gafi.org

uttalelse fra Justis- og politidepartementet 07.06.2004:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/lover_regler/reglement/2004/Hvitvasking.html?id=107541

Link til Stensengs nyhetsartikkel om hvitvasking i skatteparadier:

<http://e24.no/naeringsliv/article1628419.ece>

Link til Sæters nyhetsartikkel om Rashool

brødrene: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article1961320.ece>

Link til Sundbergs nyhetsartikkel om Frank Murud: <http://e24.no/lov-og-rett/article2056580.ece>

